

ЭРҮҮДЭН ШҮҮХ БОЛОН БУСАД ХЭЛБЭРЭЭР ХЭРЦГИЙ,
ХҮНЛЭГ БУСААР БУЮУ ХҮНИЙ НЭР ТӨРИЙГ ДОРМЖЛОН
ХАРЬЦАЖ ШИЙТГЭХИЙН ЭСРЭГ КОНВЕНЦИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ТУХАЙ
МОНГОЛ УЛСЫН ХОЁРДУГААР ИЛТГЭЛ

ГАРЧИГ

I хэсэг: ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

“Эрүүдэн шүүх, бусад хэлбэрээр хэрцгий хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцахын эсрэг конвенц”-ийн хэрэгжилттэй холбоотой мэдээлэл

II хэсэг: ХЭРЭГЖИЛТ ЗҮЙЛ ТУС БҮРЭЭР

III хэсэг: ХАВСРАЛТ

I хэсэг: ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

1. Монгол Улсын улс төрийн байдал, эрх зүйн тогтолцооны ерөнхий тодорхой мэдээлэл нь НҮБ-д хүргүүлдэг хавсралт цөм мэдээлэлд багтсан тул илтгэлтэй холбоотой товч хэсгийг энэ хэсэгт багтаав.
2. Тайланд тусгасан мэдээлэл нь 2010-2014 оныг багтаана.
3. Монгол Улсын Үндсэн хуулиар иргэний эрхийг баталгаажуулсан. 2000 оны 12 дугаар сарын 7-ны өдөр Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын тухай хууль батлагдсанаар Парисын зарчмуудад нийцсэн Хүний эрхийн Үндэсний Байгууллага байгуулагдан, Монгол Улсын Үндсэн Хууль, олон улсын гэрээнд заасан хүний эрх, эрх чөлөөний тухай заалтын хэрэгжилтэнд хяналт тавьж, хүний эрхийг сахин хамгаалах, хөхиүлэн дэмжих чиглэлээр ажиллаж байна.
4. Монгол Улсын Их Хурлын 2003 оны 41 дүгээр тогтоолоор “Монгол Улсад хүний эрхийг хангах үндэсний хөтөлбөр”-ийг баталсан ба баримт бичиг нь төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангах баталгаа – механизмыг бүрдүүлэх, уул эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг тууштай, үр нөлөөтэй хэрэгжүүлэх үйлсэд засаг төрийн байгууллага, албан тушаалтны санаачлага, хариуцлагыг дээшлүүлэн, иргэний нийгэм, юуны өмнө нутгийн өөрөө удирдах байгууллага, төрийн бус байгууллага, олон нийтийн хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл, хувийн хэвшлийн оролцоог өргөтгөн, үр нөлөөг нь сайжруулах, иргэдийн санаачлагыг өрнүүлэх чиглэл, арга замыг тодорхойлно. Хөтөлбөрийг Засгийн газар 2003 оноос дөрөв, дөрвөн жилээр тодотгосон төлөвлөгөөтэйгээр эрхлэн хэрэгжүүлж байна.

Монгол Улс “Эрүүдэн шүүх, бусад хэлбэрээр хэрцгий хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцахын эсрэг конвенц”-ийг 2002 онд соёрхон батлан “Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж, шийтгэхийн эсрэг НҮБ-ын конвенцийн Нэмэлт Протокол”-д НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 68 дугаар чуулганы үеэр (2013 оны 9 дүгээр сарын 24-ний өдөр) гарын үсэг зурж, УИХ-аар 2014 оны 12 дугаар сарын 11-ний өдөр соёрхон баталсан.

5. Монгол Улс анхны тайлангаа НҮБ-ын Эрүүдэн шүүхийн эсрэг хороонд 2010 онд хүргүүлж, 2010 оны 11 дүгээр сарын 1-19-ний өдрийн 49 дүгээр хуралдаанаар гаргасан зөвлөмжийг хүлээн авсан.

6. Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Эрүүгийн хуульд заасан хэмжээ хязгаарын хүрээнд ял эдэлж байгаа ялтанд уучлал үзүүлэх бүрэн эрхийн дагуу 2010 онд *цаазаар авах ялаас түдгэлзэж, энэ хугацаанд нэг ч хүн цаазаар авахуулаагүй байна.*

7. Тайлангийн хугацаанд Монгол Улс хүний эрхийг хангах чиглэлд эрх зүйн шинэтгэлийн хүрээнд болон НҮБ-ын хүний эрхий зөвлөлийн гишүүн орнуудаас өгсөн зөвлөмжийг үндэслэн дараах олон улсын олон талт гэрээ хэлэлцээрт нэгдэн орж, хэрэгжилтийг хангахаар дотоодын арга хэмжээг авсан.

1) “Хүчээр алга болгохоос бүх хүнийг хамгаалах тухай олон улсын конвенц”-ийг 2014 оны 10 дугаар сарын 09-ний өдөр соёрхон баталсан.

2) “Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж, шийтгэхийн эсрэг конвенцийн нэмэлт протокол”-ыг 2014 оны 12 дугаар сарын 11-ний өдөр соёрхон баталсан.

3) “Эдийн засаг, нийгэм, соёлын эрхийн тухай олон улсын пактын нэмэлт протокол”-ыг 2010 оны 4 дүгээр сарын 23-ны өдөр соёрхон баталсан.

4) “Иргэний болон улс төрийн эрхийн олон улсын пактын Цаазаар авах ялыг халах тухай II протокол”-ыг 2012 оны 1 дүгээр сарын 5-нд соёрхон баталсан.

8. Улсын Их Хурлын чуулганаар дараах хуулиудыг баталсан. Үүнд:

1) Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон холбогдох бусад хууль 2013 он,

2) Цагдаагийн албаны тухай хууль 2013 он,

3) Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай хууль 2013 он,

4) Төлбөрийн чадваргүй яллагдагчид үзүүлэх хууль зүйн туслалцааны тухай хууль 2013 он,

5) Тахарын албаны тухай хууль 2013 он.

9. Монгол улсад 20373 гэмт хэрэг бүртгэгдэж, 7513 хүн 2009 онд шүүхээр шийтгүүлж ял авсан байдаг бол 25362 гэмт хэрэг 2013 онд бүртгэгдэж, 8067 хүн шүүхээр ял шийтгүүлсэн

байна. 2013 онд шүүхээр ял шийтгүүлсэн нийт хүний 696 нь эмэгтэй, 504 нь 18 хүртэл насны хүүхэд байв. Мөн хугацаанд бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 46,8 % нь өмчлөх эрхийн гэмт хэрэг, 34 % нь хүний амь, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг байв.

10. Улсын Дээд Шүүхийн 2013 оны эхний хагас жилийн дүн статистикаас харахад 2013 оны эхний жилд 4087 хүн ял шийтгүүлснээс 3086 хорих ялаар шийтгүүлсэн бөгөөд үүний 1261 нь хорих ялыг биеэр эдлүүлэх, 1563 нь тэнссэн, 243 нь хорих ялыг хойшлуулсан, 188 насанд хүрсэн ба насанд хүрээгүй, 9 хүнд өршөөл үзүүлсэн байна. Мөн хорихоос өөр төрлийн ялаар буюу торгох, албадан ажил хийлгэх, баривчлах зэрэг ялын хэлбэрээр 933 хүн шийтгүүлсэн байна.

11. Хууль зүйн яамнаас хууль сахиулах (ЦЕГ, Тахарын ерөнхий газар, ИХШХЕГ зэрэг) байгууллагуудад дотоод хяналтын тогтолцоог бий болгон, бэхжүүлж ажилтан алба хаагчдын зөрчил, үйл ажиллагаанд хяналт тавьж, урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр ажиллаж байна. Мөн эрсдэлийн удирдлагын тогтолцоог бүрдүүлж ажиллаж байна.

12. Монгол Улсын Үндсэн хуулиар тогтоосон хүний эрх, эрх чөлөө, нийтийн болон үндэсний эрх ашиг, төрийн тусгаар тогтнол, аюулгүй байдал, хүн төрөлхтөний аюулгүй байдлыг гэмт халдлагаас хамгаалах зорилгоор гэмт хэрэг түүнд хүлээлгэх ял, албадлагын арга хэмжээг “Гэмт хэргийн тухай хууль”-аар, хууль тогтоомж, журмаар тогтоосон нийтээр дагаж мөрдөх хэм хэмжээг зөрчигдөхөөс хамгаалах зорилгоор зөрчил, түүнд хүлээлгэх шийтгэлийн төрөл хэмжээг “Зөрчлийн тухай хууль”-аар зохицуулахаар хуулийн төсөл боловсруулаад байна.

13. “Эрүүдэн шүүх, бусад хэлбэрээр хэрцгий хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцахын эсрэг конвенц”-ийн 19-р зүйлдзаасны дагуу Монгол Улс анхны тайлангаа хүргүүлсэнээс хойш шинээр авсан арга хэмжээний талаарх хоёрдугаар тайлангаа боловсруулан хүргүүлж байна.

14. Энэхүү илтгэлийг Хууль зүйн яам Улсын Ерөнхий прокурорын газар, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газар, Улсын дээд шүүх, Цагдаагийн ерөнхий газар, Хүний эрхийн үндэсний комисс, Авлигатай тэмцэх газартай хамтран бэлтгэж, иргэний нийгмийн төлөөллийг оролцуулан, саналыг тусгасан болно.

--- о О о ---

II хэсэг: ХЭРЭГЖИЛТ ЗҮЙЛ ТУС БҮРЭЭР

1 дүгээр зүйл.

Хэнд боловч эрүү шүүлт тулгаж, хүнлэг бус, хэрцгий хандаж, нэр төрийг нь доромжилж болохгүй.
(Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлийн 13 дахь заалт)

15. Түүнчлэн Монгол Улсын Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд уг хуулийн зорилтыг тодорхойлохдоо “...аливаа гэмт хэргийг шуурхай бүрэн илрүүлж, гэмт этгээдийг олж тогтоох, гэмт хэрэг үйлдсэн этгээд нэг бүрт зохих ялыг шударгаар оногдуулах, гэм буруугүй хэнийг ч гэмт хэрэг үйлдсэн буруутайд тооцохгүй байх явдлыг хангахад оршино” гэж зааж Монгол Улсын Эрүүгийн хуулиар хэнд боловч эрүү шүүлт тулгаж, хүнлэг бус, хэрцгий хандаж, нэр төрийг нь доромжлохыг хориглосон заалтыг хуульчилсан бөгөөд сэжигтэн, яллагдагчаас мэдүүлэг өгөхийг шаардах, түүнтэй хүнлэг бус, хэрцгий харьцах, нэр төрийг нь гутаан доромжлохыг хориглосон бөгөөд дээрх үйлдлийг гаргасан этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр заасан билээ.

16. Монгол Улс эрүү шүүлт тулгаж, хүнлэг бус, хэрцгий хандаж, нэр төрийг нь доромжлохыг хориглож, хохирогчийг хамгаалахтай холбоотой дараах хууль тогтоомж үйлчилж байна. Үүнд.

- 1) Эрүүгийн Хууль;
- 2) Эрүүгийн байцаан шийтгэх хууль;
- 3) Монгол Улсын Хүний эрхийн үндэсний комиссын тухай;
- 4) Сэжигтэн, яллагдагчийг баривчлах, цагдан хорих шийдвэрийг биелүүлэх тухай хууль;
- 5) Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай хууль;
- 6) Төлбөрийн чадваргүй яллагдагчид эрх зүйн туслалцаа үзүүлэх тухай хууль;
- 7) Авлигын эсрэг хууль;
- 8) Иргэний хууль;
- 9) Иргэний хэрэг хянан шийдвэрлэх хууль;
- 10) Цагдаагийн албаны тухай;
- 11) Тахарын албаны тухай.

Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж шийтгэхийн эсрэг конвенцийг үндэсний хууль тогтоомжид тусгаж хэрэгжүүлэхийн зэрэгцээ зөвхөн хуульд заасан арга, хэрэгслээр бусдын эрх, эрх чөлөөг хязгаарлах, хүний эрхэнд халдах эрх бүхий субъектүүд эрүү шүүлтийн аливаа хэлбэрээр бусдын эрхэнд халдсан тохиолдолд хүлээлгэх эрүүгийн хариуцлагын чангатгаж, урьд Хороонд хүргүүлсэн тайлангаас хойш Эрүүгийн хуулинд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан.

17. Тус Эрүүгийн хуулийн 248 дугаар зүйлд хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор, шүүгч шунахай болон хувийн сэдэлтээр илт гэм буруугүй хүнийг сэжигтнээр тооцох, яллагдагчаар татах, ял шийтгэсэн бол эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр заасан бөгөөд бусдыг хүнд, онц хүнд гэмт хэрэгт холбогдуулсан, энэ хэргийн улмаас хохирогчид их хэмжээний хохирол учирсан бол тодорхой албан тушаал эрхлэх, үйл ажиллагаа эрлэх эрхийг гурван жил хүртэл хасах буюу хасахгүйгээр таваас дээш 10 жил хүртэл хугацаагаар хорих ялаар шийтгэхээр тусгажээ.

18. Мөн хуулийн 249 дүгээр зүйлд хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор, шүүгч шунахай болон хувийн бусад сэдэлтээр илт хууль бусаар хүнийг баривчилсан бол тодорхой албан тушаал эрхлэх, үйл ажиллагаа эрхлэх эрхийг гурван жил хүртэл хасах буюу хасахгүйгээр хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг тавин нэгээс зуу дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний мөнгөөр торгох, гурваас дээш зургаан сар хүртэл хугацаагаар баривчлах эсхүл таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэхээр заасан байна. Энэ нь Эрүүдэн шүүхийн эсрэг конвенцийн 1 дүгээр зүйлд заасан “эрүү шүүлт гэж ...ил, далд зөвшөөрлөөр тухайн хүн буюу гурав дахь этгээдийн бие махбодь, сэтгэл санааг хүчтэй шаналган зовоох аливаа санаатай үйлдлийг” хэлнэ гэж тодорхойлсны дагуу дээр дурьдсан субъектүүдийн хууль бус аргаар хүний эрхэнд халдах аливаа үйлдэл нь эрүү шүүлтийн нэг төрөлд хамаарагдахаар үндэсний хууль тогтоомжид тусгалаа олсон байна.

251 дүгээр зүйл. Эрүү шүүлт тулгах

/Энэ зүйлийн гарчигт 2008 оны 2 дугаар сарын 01-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/

251.1.Хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч хүч хэрэглэж буюу хүч хэрэглэхээр заналхийлэх, тарчилган зовоох, тохуурхан даажигнах, хуурч мэхлэх зэрэг хууль бус арга хэрэглэж мэдүүлэг өгөхийг албадан эрүү шүүлт тулгасан бол тодорхой албан тушаал эрхлэх, үйл ажиллагаа явуулах эрхийг гурван жил хүртэл хугацаагаар хасч таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

/Энэ хэсэгт 2008 оны 2 дугаар сарын 01-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/

251.2.Энэ хэргийн улмаас хүний бие махбодид хүндэвтэр, хүнд гэмтэл, их хэмжээний хохирол учирсан бол тодорхой албан тушаал эрхлэх, үйл ажиллагаа явуулах эрхийг таван жил хүртэл хугацаагаар хасч таваас дээш арван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ

/Энэ хэсэгт 2008 оны 2 дугаар сарын 01-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/

251.3.Энэ хэргийн улмаас хохирогч нас барсан бол арваас дээш арван таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

/Энэ хэсгийг 2008 оны 2 дугаар сарын 01-ний өдрийн хуулиар нэмсэн/

19. Манай улс нь НҮБ-ын гишүүн улсын хувьд хүний эрх, эрх чөлөөг хязгаарлах үндэслэл, журмыг дотоодын хууль тогтоомжийн хүрээнд хуульчлан тогтоохдоо Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал, Иргэний болон Улс төрийн эрхийн олон улсын пакт, Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж шийтгэхийн эсрэг конвенцид заасан суурь зарчимд нийцүүлэх үүрэгтэй.Энэ

үүргийн хүрээнд Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын 3.4-т “Монгол хүний эрүүл, аюулгүй амьдрах таатай орчин, нөхцөлийг бүрдүүлэх, хүнсний аюулгүй байдлыг хангах, амьдрах орчин, орон байрны аюулгүй нөхцөлийг баталгаажуулах, гэмт хэрэг, халдлагын золиос болохоос хамгаалах нь хүний аюулгүй байдлыг хангах үндэс мөн” гээд 3.3.1.5-т “Хүний эрх, эрх чөлөөг хангах үндэсний тогтолцоог бэхжүүлж, энэ чиглэлд институц хоорондын үйл ажиллагааны уялдаа холбоог сайжруулна” гэжээ.

20. Мөн Монгол Улсын Засгийн газрын 2012-2016 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт шүүхээс гадуур хүний эрхийг хязгаарлаж, эрүүгийн хэргийг байцаан шалгадаг тогтолцоог халж, шүүхийн хяналтын дор эрүүгийн хэргийг хянан шийдвэрлэх тогтолцооны эрх зүйн үндсийг тогтоох арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхээр тусгасан байна.

21. Хууль сахиулагчид хүний эрхийг хязгаарлах тэр дундаа хүч, албадлага хэрэглэх онцгой эрхтэй байдаг. Олон Улсын хүний эрхийн стандартад хууль сахиулагч хүчийг гарцаагүй нөхцөлд эцсийн арга болгон тохирсон хэм хэмжээнд бүрэн хяналтын дор хэрэглэх¹ зарчмыг заасан байдаг. Харин манай улсын хувьд хууль сахиулагчийн хүч, албадлага хэрэглэх эрх хэмжээг хэт ерөнхий байдлаар хуульчилсан төдийгүй үндэслэлийг салангид байдлаар өөр өөр хуулиар², хэрэглэх журмыг Улсын ерөнхий прокурор болон тухайн байгууллагын дарга хамтран баталсан тус тусын журмаар³ зохицуулж байна.

2 дугаар зүйл.

22. Эрүүдэн шүүхийн эсрэг конвенц нь эрх чөлөө хязгаарлах аливаа газар объект төдийгүй нас, эрүүл мэнд, бие бялдрын хөгжлөөс хамааран бусдын эрхшээлд байгаа хүмүүсийн халамж, асрамжийн газар гэх мэт төрийн байгууллага, зарим тохиолдолд төрийн чиг үүргийг хэрэгжүүлж буй иргэний нийгмийн болон хувийн хэвшлийн байгууллагад ч адилхан хамаарч үйлчлэх зорилготой.

¹ Хууль сахиулагчийн зан үйлийн дүрэм - Ерөнхий Ассамблейн 1979 оны 12 дугаар сарын 17-ны 34/169А тоот тогтоол.

Нийгмийн хэв журам сахиулах үүрэг бүхий албан тушаалтан галт зэвсэг болон хүч хэрэглэх үндсэн зарчим.НҮБ-ын 8-р Их хурал. 1990-8-27.

² Хууль сахиулагчийн “Галт зэвсэг” хэрэглэх эрх хэмжээ, үндэслэлийг 10 орчим хуульд, Тусгай хэрэгсэл, мэх хэрэглэх” эрх хэмжээ, үндэслэлийг мөн 10 орчим хуулиар олгосон байна. *Ажлын хэсгээс хийсэн судалгаа. 2012 он.*

³ Тухайн журмыг Улсын ерөнхий прокурор болон тухайн байгууллагын дарга хамтран, эсхүл тухайн байгууллагын дарга нь Төрийн захиргааны төв байгууллагын саналыг харгалзан, Улсын ерөнхий прокурор зөвшилцөн батлахаар хуульчилсан байна. *Ажлын хэсгээс хийсэн судалгаа. 2012 он.*

23. Дээрх зорилго нь Монгол Улсын салбар хууль тогтоомжид тусгагдсан бөгөөд тухайлбал Прокурорын байгууллагын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлд зааснаар прокурор ял эдлүүлэх дараах ажиллагаанд хяналт тавина гэж тодорхойлсон. Үүнд:

14.1.1. баривчлах, хорих болон бусад төрлийн ял эдлүүлэх ажиллагаа хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу явагдаж байгаа эсэх;

14.1.2. баривчлах болон хорих ял эдлүүлэх ажиллагаа хуулиар тогтоосон нөхцөл, дэглэмд нийцэж байгаа эсэх;

14.1.3. эрүүгийн хариуцлагын бусад арга хэмжээг хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу хэрэглэж байгаа эсэх;

14.1.4. ял эдэлж байгаа этгээдийн хууль ёсны эрхийг хангаж байгаа эсэх.

14.2. Прокурор энэ хуулийн 14.1-д заасан ажиллагаанд хяналт тавихдаа дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

14.2.1. шийтгэх тогтоолыг Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд заасан хугацаанд ирүүлэхийг шүүхээс шаардах;

14.2.2. баривчлах, хорих ял эдлүүлэх газарт ямар ч цагт саадгүй нэвтрэх, ял эдлүүлэх үндэслэл болсон тогтоол, шийдвэр, баримт бичигтэй танилцах, ялтантай биечлэн уулзах, шаардлагатай бол тайлбар гаргуулах, тодорхойлолт авах;

14.2.3. ял эдлүүлэлтийн байдлыг шалгах, танилцах, илэрсэн зөрчлийг арилгуулах арга хэмжээ авах;

14.2.4. шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх талаар хуульд тусгайлан заасан тохиолдолд дүгнэлт гаргах, шинжээч томилох;

14.2.5. баривчлах, хорих ял эдлүүлж байгаа нөхцөл, дэглэмийг шалгах, хууль бусаар хоригдож байгаа хүнийг нэн даруй суллах;

14.2.6. тогтоол биелүүлэхийг хойшлуулах, торгох, албадан ажил хийлгэх ялыг өөр ялаар солих, өвчний учир ял эдлүүлэхээс чөлөөлөх, хугацаанаас өмнө ялаас чөлөөлөх, эдлээгүй үлдсэн ялыг өөр төрлийн хөнгөн ялаар солих, гянданд эдлүүлэх ялыг хорих ангид эдлүүлэхээр солих, хорих ангид эдлэх ялыг гянданд хорихоор солих асуудлыг шийдвэрлэх шүүх хуралдаанд оролцож дүгнэлт гаргах.

24. Дээрх бүрэн эрхтэй холбогдуулан Прокурорын байгууллага цагдан хоригдсон, ял эдэлж байгаа хүмүүсийн хоригдож буй нөхцөлийг шалгах, тэдгээрээс ирүүлсэн гомдол хүсэлтийг шалгаж зөрчигдсэн эрхийг сэргээх, хоригдож буй нөхцөлийг сайжруулах талаар холбогдох газар шаардлага, санал хүргүүлэн, хууль зөрчсөн албан тушаалтанд хариуцлага тооцуулж байна.

25. Одоогийн хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа Эрүүгийн хууль, Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуулийн 68, 69, 70, 114 дүгээр зүйлүүдийг нэг мөр хэрэглэх, хэрэг бүртгэлт

мөрдөн байцаалтын шатанд цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээ авагдаж буй хүний эрх зөрчигдөхгүй, сэжигтэн, яллагдагч, тэдгээрийн ар гэр, өмгөөлөгчид цагдан хоригдсон үндэслэлийг шуурхай танилцуулах, сэжигтэн, яллагдагч баривчлагдсан, цагдан хоригдсон үндэслэлийг эс зөвшөөрч шүүгчид өөрийн биеэр тайлбар өгөх боломжийг хангах зорилгоор шүүх, прокурорын байгууллага эрх хэмжээний хүрээнд хуульд нийцүүлэн тодорхой журам, заавар гаргасан. Тухайлбал: 2008 оны 01 дүгээр сарын 30-ны өдөр Улсын Дээд Шүүхийн Ерөнхий Шүүгч, Улсын Ерөнхий Прокурор хамтран “Цагдан хорихтой холбогдсон зарим ажиллагааг зохицуулах тухай журам”, Монгол Улсын Ерөнхий Прокурорын 2011 оны 12 дугаар сарын 11-ний өдрийн 214 тоот, 2013 оны 02 дугаар сарын 05-ны өдрийн А/14 тоот тушаалаар “Ял эдлүүлэх ажиллагаанд тавих прокурорын хяналтын заавар”-ыг батлан мөрдүүлж байна. “Цагдан хорихтой холбогдсон зарим ажиллагааг зохицуулах тухай журмаар” цагдан хоригдох таслан сэргийлэх арга хэмжээ авагдаж буй сэжигтэн, яллагдагчийн эрхийг хангах, цагдан хорих санал гаргах эрх бүхий субъектийн шуурхай байх явдлын хангах, цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээ авагдсан хүнд, түүний ар гэр, өмгөөлөгчид энэ талаар 24 цагийн дотор мэдэгдэж байх, шаардлагатай бол шүүгч цагдан хоригдож буй хүнтэй биечлэн уулзах зэрэг харилцааг зохицуулж байна.

26. “Ял эдлүүлэх ажиллагаанд хяналт тавих прокурорын хяналтын заавар”-аар ял эдлүүлэх ажиллагаанд тавих хяналт хариуцсан прокурор шүүхээс оногдуулсан шийтгэх тогтоолын биелэлтийг хянах, танилцах, тогтоолын хэрэгжилтийг шалгахаас гадна мөн хорих ангийн харуул хамгаалалт, ялтны ял эдэлж буй ахуй, нөхцөл стандарт хангасан эсэх, өрөөнүүдийн чийглэг, дулааны хэмжээг шалгаж тодорхойлох, баривчлах болон хорих байрны дэглэм, харуул хамгаалалт, эмнэлгийн тусламж үйлчилгээ авах боломж, нөхцөл, ялтанг журамд заасан хэмжээ, илчлэгтэй хоолоор хангаж байгаа эсэх, ялтны эрхийг хангаж байгаа байдлыг улирал бүр шалгаж, дээд шатны прокурор ял эдлүүлэх ажиллагаанд тавих хяналт хариуцсан прокурорын ажилтай тогтмол танилцан жилд 2-оос доошгүй удаа ажлын үр дүнг зөвлөлийн хурлаар хэлэцүүлж байх тухай зохицуулсан. Мөн дээрх аргачлалаар шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын албан хаагчид нь хорих болон хорихоос өөр төрлийн ялаар шийтгүүлсэн ялтан, цагдан хоригдож байгаа сэжигтэн, яллагдагч нартай зүй бус харьцсан, эрүүгийн хэрэг үүсгэн шалгагдаж байгаа талаар Улсын Ерөнхий Прокурорт нэн даруй танилцуулахыг үүрэг болгосон.

27. Баривчлагдсан, цагдан хоригдсон хүмүүсийн амаар болон бичгээр гаргасан хүсэлт, гомдлыг хүлээн авч, шалгах, шийдвэрлэх харилцааг зохицуулж өгсөн.

3 дугаар зүйл.

28. Монгол Улсын эрх зүйн салбар дахь хамтын ажиллагааны гол зорилгын нэг нь өөрийн улсын иргэн, хуулийн этгээдийн хууль ёсны эрх болон ашиг сонирхлыг хилийн чанадад хангах, хамгаалах асуудал байдаг байна.

29. Монгол Улсын гадаад харилцаа эрчимтэй хөгжиж эхэлсэн 1960-аад оноос эрх зүйн туслалцаа харилцан үзүүлэх баримт бичгүүдийг бусад улс орнуудтай байгуулж өөрийн болон гадаад иргэдийн эрх ашгийг хамгаалж эхэлсэн. Хамгийн анхны гэрээг 1968 онд Бүгд Найрамдах Унгар Улстай 1968 онд “Иргэн, гэр бүл болон эрүүгийн хэргийн талаар эрх зүйн туслалцаа үзүүлэх гэрээ” байгуулсан бол хамгийн сүүлд 2011 онд Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улстай Ялтан шилжүүлэх гэрээг байгуулаад байна.

30. Нийт 19 улстай 26 гэрээг Иргэний хэргээр эрх зүйн туслалцаа үзүүлэх, Эрүүгийн хэргээр эрх зүйн туслалцаа үзүүлэх, Гэмт этгээд шилжүүлэх, Ялтан шилжүүлэх асуудлаар байгуулсан. /хавсралт 1, 2,3/

31. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн дагуу Монгол Улсын иргэнийг харьяатаас хасах, эх орноосоо хөөх, өөр улсад шилжүүлэн өгөхийг хориглох бөгөөд Эрүүгийн хуулийн 15 дугаар зүйлд: 1) Монгол Улсын иргэнийг эрүүгийн хэрэгт мөрдүүлэх буюу эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр гадаад улсад шилжүүлж өгөхгүй; 2) Монгол Улсын хилийн гадна гэмт хэрэг үйлдсэн бөгөөд Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт байгаа гадаад улсын иргэн, харьяалалгүй хүнийг эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх буюу ял эдлүүлэхээр Монгол Улсын олон улсын гэрээнд заасны дагуу гадаад улсад шилжүүлж болно гэж заасан байна.

32. Гадаадын иргэний эрх зүйн байдлын тухай хуулийг 2010 оны 7 дугаар сарын 08-ны өдөр баталж, 2013 оны 12 дугаар сарын 26-ны өдөр 2013 онд нэмэлт өөрчлөлт орсон. Энэхүү нэмэлт өөрчлөлтөөр Гадаадын иргэн харьяатын асуудал эрхлэх газар нь Иргэний харьяалал, шилжилт хөдөлгөөний ерөнхий газар нэртэйгээр өөрчлөгдөж, үйл ажиллагаа нь 2014 оны 04 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлсэн Хилийн боомтын тухай хуулийн дагуу өргөжсөн.

33. Гадаадын иргэний эрх зүйн байдлын тухай хуулийн **37 дугаар зүйлд** гадаадын иргэнд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй байвал дараах үндэслэлээр Монгол Улсаас албадан гаргана: 1.Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт хүчин төгөлдөр бус буюу хуурамч баримт бичгээр нэвтэрсэн нь нотлогдсон;

2.оршин суух зөвшөөрлийн хугацаа нь дууссан боловч Монгол Улсаас гарч явахаас зайлсхийсэн;

3.түр ирэгч нь виз, бүртгэлийн журмыг хоёр буюу түүнээс дээш удаа зөрчиж энэ хуульд заасан хариуцлага хүлээсэн;

4.Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисын эргэлтэд хяналт тавих тухай хуулийн 13 дугаар зүйлд заасан хориглосон үйл ажиллагаа явуулсан;

5.Сэтгэцийн өвчтэй болохыг нь эрүүл мэндийн байгууллага тогтоосон; /Энэ заалтад 2012 оны 12 дугаар сарын 13-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/

6.хуурамч баримт бичиг ашиглаж виз, оршин суух зөвшөөрөл авсан, эсхүл виз, оршин суух зөвшөөрлийг засварласан буюу хуурамчаар үйлдсэн;

7.эрх бүхий байгууллагын зөвшөөрөлгүйгээр хөдөлмөр эрхэлсэн, ирсэн зорилгоосоо өөр үйл ажиллагаа явуулсан;

8.энэ хуулийн 35.1-д заасны дагуу Монгол Улсаас сайн дураараа гарах сануулгыг биелүүлээгүй;

9.нийгмийн хэв журмыг хоёр буюу түүнээс дээш удаа зөрчиж захиргааны арга хэмжээ авагдсан гадаадын иргэний талаар цагдаагийн байгууллагаас үндэслэл бүхий санал ирүүлсэн;

10.Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдлын эсрэг үйл ажиллагаа явуулж болзошгүй этгээд гэж холбогдох байгууллагаас үзсэн;

11.шүүхээр ял шийтгүүлсэн гадаадын иргэн ялаа эдэлж дууссан буюу ялаас чөлөөлөгдсөн, эсхүл тухайн гадаадын иргэнийг Монгол Улсын олон улсын гэрээний дагуу харьяалах улсад нь шилжүүлэхээр болсон;

12.түр ирэгч визийн хугацааг хэтрүүлсэн.

34. Гадаадын иргэнийг Монгол Улсаас албадан гаргах тухай шийдвэрийг гадаадын иргэний хяналтын улсын байцаагчийн дүгнэлтийг үндэслэн иргэний харьяалал, шилжилт хөдөлгөөний асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын дарга гаргана.

35. Иргэний харьяалал, шилжилт хөдөлгөөний асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага нь Монгол Улсаас албадан гаргаж байгаа гадаадын иргэний фото зураг, гарын хурууны хээг авч мэдээллийн сан бүрдүүлнэ. Албадан гаргах тухай шийдвэрийг иргэний харьяалал, шилжилт хөдөлгөөний асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага хил хамгаалах болон цагдаагийн байгууллагатай хамтран гүйцэтгэнэ.

36. Иргэний харьяалал, шилжилт хөдөлгөөний асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага нь албадан гаргаж байгаа гадаадын иргэний паспорт, баримт бичигт Монгол Улсад орохыг хориглосон хугацааг заасан тэмдэглэл хийнэ. Гадаадын иргэнийг Монгол Улсаас албадан гаргах зардлыг гадаадын иргэнээс өөрөөс нь, эсхүл уригчаас гаргуулах ба хэрэв төлбөрийн чадваргүй бол уг зардлыг Иргэний харьяалал, шилжилт хөдөлгөөний асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага гаргана.

37. *Гадаадын иргэнийг Монгол Улсаас албадан гаргах нь улс хооронд ялтан шилжүүлэх асуудалд үл хамаарна.* Албадан гаргаж байгаа гадаадын иргэнийг харьяалах улсад нь шилжүүлнэ.

38. Хэрэв шууд шилжүүлэх боломжгүй бол урьд нь оршин сууж байсан буюу төрсөн улсад нь; Монгол Улсад нэвтрэн орж ирэхдээ хамгийн сүүлд дамжин орж ирсэн улсад нь; визийг нь авсан улсын аль нэгэнд шилжүүлж болно.

39. Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуулийн 46 дугаар бүлэгт гадаад улсын нутаг дэвсгэрт гэмт хэрэг үйлдсэн буюу шийтгэгдсэн гадаад улсын иргэн, харьяалалгүй хүнийг шилжүүлэн өгөх, 47 дугаар бүлэгт Монгол Улсын шүүхэр хорих ял шийтгүүлсэн этгээдийг харьяат улсад нь шилжүүлэн өгөх талаар зохицуулсан бөгөөд эдгээр асуудлыг олон улсын гэрээ, хэлэлцээрт заасны дагуу шийдвэрлэнэ гэсэн байна.

40. Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуулийн 46, 47 дугаар зүйлүүдэд шилжүүлэн өгөхөөс татгалзах үндэслэлүүдийг тусгасан боловч “эрүүдэн шүүх аюул тулгарна” гэж үзэх хангалттай үндэслэл байх тохиолдлыг тусгайлан заагаагүй боловч Монгол Улсын нэгдэн орсон гэрээ хэлэлцээр, байгуулсан хоёр талт гэрээ, хэлэлцээрүүдэд татгалзах үндэслэл болох тохиолдлуудыг тусгасан байдаг.

41. Эрх зүйн туслалцаа харилцан үзүүлэх гэрээний зүйлд эрх зүйн хамгаалалтын асуудал багтах бөгөөд мөн зарим хөнгөлөлтийг агуулж болдог. 1954 оны иргэний процессын асуудлын тухай Гаагийн конвенцийн 24 дүгээр зүйлийн дагуу харилцан хэлэлцэгч улсууд иргэний бүртгэлийн талаарх мэдээллийг үнэ төлбөргүй авах эрхтэй. Хэлэлцэн тохирогч улсууд үндэсний дэглэмийг харилцан тэгш олгох зарчим дээр үндэслэн тэгш олгоно.

4-р зүйл

42. 2008 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдөр Эрүүгийн хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хуулиар Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 251 дүгээр зүйлд заасан “Мэдүүлэг өгөхийг албадах” гэмт хэргийг “Эрүү шүүлт тулгах” гэж өөрчлөн хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагчийн бусдаас мэдүүлэг өгөхийг албадсан аливаа үйлдлийг эрүү шүүлт тулгасан гэмт хэрэгт тооцохоор болж бусдад эрүү шүүлт тулгасан хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагчид хүлээлгэх ял шийтгэлийг чангатгаж тодорхой албан тушаал эрхлэх, үйл ажиллагаа явуулах эрхийг заавал хасч байхаар тусгасан. *Энэ нь Монгол Улсад Хорооноос ирүүлсэн зөвлөмжийг хэрэгжүүлэх үүднээс хийсэн томоохон алхмын нэг үзэж байна.*

43. Мөн хуулийн 3 дахь зүйлд энэ хэргийн улмаас хохирогч нас барсан бол арваас дээш арван таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэхээр зааж онц хүнд гэмт хэргийн ангилалд оруулж өгсөн нь эрүү шүүлтийн аливаа хэлбэрийг гэмт хэрэгт тооцох энэ нь онц аюултай гэмт хэрэг гэдгийг харгалзан үзнэ гэсэн конвенцийн заалттай нийцэж байна.

44. Одоогийн хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа хуулиар “эрүү шүүлт тулгах” гэмт хэрэг үйлдэх субъектийг хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч гэж хязгаарласанд хүний эрхийн байгууллагаас шүүмжилж байгаа бөгөөд шинээр боловсруулж Улсын Их Хуралд өргөн барьсан “Гэмт хэргийн тухай хууль”-ийн 21 дүгээр бүлгийн 14 дүгээр зүйлийг “Эрүүдэн шүүх гэж өөрчлөн уг зүйлд “ *Нийтийн албан тушаалтан өөрөө, эсхүл бусдыг хатгаж, эсхүл бусдад зөвшөөрөл олгож, эсхүл бусад байдлаар зөвшөөрч буйгаа илэрхийлж хүнээс тайлбар, мэдүүлэг авах, хэрэг хүлээлгэх, ял, шийтгэл оногдуулах зорилгоор, эсхүл ял, шийтгэл эдэлж байгаатай нь холбогдуулан өөрт нь эсхүл бусад хүний бие махбод, сэтгэл санааг хүчтэй шаналган зовоосон бол дөрвөн мянга зургаан зуун далан тооцооны нэгжээс хорин дөрвөн мянган тооцооны нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ”* хэмээн уг гэмт хэргийн бүрэлдхүүн, хамрагдах субъект зэргийг илүү өргөн хүрээтэй тодорхойлсон нь конвенцийн агуулгад илүү нийцэж байна.

45. Мөн “Гэмт хэргийн тухай хууль”-ийн төслийн 13 дугаар бүлэгт хууль сахиулагчдын зүгээс гэмт хэргийг илрүүлэх, шалгах, нотлохдоо аливаа хууль бус хэлбэрээр бусдын эрхэнд халдах, айлган сүрдүүлэх аливаа, мөрдөн мөшгих, эрх чөлөөг нь хязгаарлах, хорих үйлдлүүдийг тус бүрд нь гэмт хэрэгт тооцож, гэмт хэргийн бүрэлдхүүнийг илүү өргөн хүрээнд тодорхойлон уг гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх, оногдуулах хорих ялын хэмжээг 1-5 жил байхаар зохицуулсан конвенцийн агуулгад нийцэж байна.

5 дугаар зүйл.

46. Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай 2007 оны 8 дугаар сарын 9-ний өдрийн хуулиар Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуулийн 59 дүгээр зүйлд "Хэрэг бүртгэгч мөрдөн байцаагч нь сэжигтнийг баривчлах тухай тогтоол үйлдэж прокурорт танилцуулах бөгөөд прокурор нь шүүхэд танилцуулж шийдвэрлүүлнэ, "хойшлуулшгүй тохиолдолд" хэрэг бүртгэгч мөрдөн байцаагч сэжигтнийг шууд баривчилж 24 цагийн дотор тогтоолыг прокурорт болон шүүхэд хүргүүлнэ. Шүүгч тогтоолыг хүлээн авснаас хойш 48 цагийн дотор шаардлагатай гэж үзвэл өмгөөлөгч, прокурорыг байлцуулан сэжигтнийг баривчлах эсэх асуудлыг шийдвэрлэж, нэн даруй захирамж гаргана" гэсэн нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан нь ач холбогдолтой заалт болжээ.

47. Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуулийн 58 дугаар зүйлд "Сэжигтнийг баривчлах үндэслэл"-д "сэжигтэн оргон зугтахыг завдсан, эсхүл хүнд, онц хүнд гэмт хэрэгт сэрдэгдэх хангалттай баримт байгаа бол түүнийг баривчилж болно." гэсэн заалтыг хэрэгжүүлэхэд арга зүйн зөвлөмж болгож "Баривчлах, цагдан хорихтой холбогдсон зарим ажиллагааг зохицуулах тухай журам"-ыг Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч, Улсын Ерөнхий

прокурорын 2008 оны I дүгээр 30-ны өдрийн 07/26 дугаар хамтарсан захирамж, тушаалаар, мөн Улсын дээд шүүхээс "Сэжигтнийг баривчлах, сэжигтэн, яллагдагчийг цагдан хориход анхаарах зарим асуудлын тухай зөвлөмж"-ийг 2008 оны 3 дугаар сарын 31-ний өдөр гаргасан.

48. Одоо манай улсад Цагдаагийн болон Тагнуулын байгууллага, Авлигатай тэмцэх газар Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд заасан харьяаллын дагуу гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиг үүргийг хэрэгжүүлж байна.

49. Тухайлбал, Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд зааснаар Тагнуулын байгууллага Эрүүгийн хуулийн тусгай ангид заасан 20 төрлийн гэмт хэрэгтэй; Авлигатай тэмцэх газар 10 төрлийн гэмт хэрэгтэй; Цагдаагийн байгууллага Эрүүгийн хуулийн тусгай ангид заасан 182 төрлийн гэмт хэрэгтэй тус тус тэмцэх чиг үүрэгтэй байна. Цагдаагийн байгууллагын харьяаллын 182 төрлийн гэмт хэргээс 30 гаруй нь хар тамхи, хүний наймаа, мөнгө угаах зэрэг үндэстэн дамнасан шинжтэй, зохион байгуулалттай, гол төлөв нууц далд аргаар үйлдэгддэг манай улсын хувьд шинэ төрлийн гэмт хэргүүд байдаг.

50. Мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах хэргийн харьяаллыг тогтоох, түүнчлэн шинээр байгуулагдсан Тахарын албаны хэргийн харьяаллыг тогтоох зорилгоор Эрүүгийн байцаан шийтгэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулахаар боловсруулаад байна. УДШ-ийн Зөвлөмжийн 1 дүгээр бүлгийн 1.5 дахь хэсэгт "Шүүгч нь сэжигтнийг /хойшлуулшгүй тохиолдолд/ баривчлах тухай тогтоол хүлээн авснаас хойш 48 цагийн дотор сэжигтнийг баривчлах, эсвэл баривчлахаас татгалзах тухай захирамж гаргахдаа шаардлагатай гэж үзвэл өмгөөлөгч, прокурорыг нь байлцуулж болно" гэж дурджээ.

51. Ийнхүү сэжигтнийг ердийн журмаар төдийгүй хойшлуулшгүй тохиолдолд ч тэр баривчлахдаа заавал шүүгчийн захирамж /шийдвэр/ гаргаж, хянан үзэхээр зохицуулсан нь хүний эрхийн зарчимд нийцсэн шинэлэг зохицуулалт болжээ.

52. Нийгмээс тусгаарлах албадлагын арга хэмжээ нь захиргааны журмаар түр саатуулах, албадан саатуулах, гэмт хэрэгт сэрдэгдсэн этгээдийг зохих байгууллагад хүргэх ажиллагаатай нийтлэг шинжтэй боловч практикт эдгээр ажиллагаа нь дэс дараалан явагдсан тохиолдол гардаг. Тухайлбал сэжигтнийг баривчлахын өмнө түүнийг захиргааны журмаар 72 цаг саатуулсан, 7-30 хоногоор баривчлах шийтгэл хүлээлгэсний дараа тухайн зөрчил нь гэмт хэргийн шинжийг агуулсан, эсвэл зөрчил гаргасан этгээд нь урьд өмнө нь гэмт хэрэг захиргааны шийтгэл хүлээсэн этгээдийг үргэлжлүүлэн сэжигтнээр баривчлах, цагдан хорих асуудал гардаг боловч захиргааны зөрчилд нийгмээс тусгаарлагдсан хугацаа нь шалгагдсан нийт хугацаанд тооцогддоггүй байна. /Хавсралт 4/

53. Түүнчлэн сэжигтнээр тооцох үндэслэлийн нэг болох "Уг этгээдийг гэмт хэрэг үйлдэж байх үед буюу үйлдсэн дор нь барьсан" тохиолдолд гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиг

үүрэг бүхий байгууллагын албан хаагч тухайн гэмт хэрэгт сэжиглэгдсэн этгээдийг зохих байгууллагад хүргэж өгөх хугацаанд чөлөөтэй зорчих эрхийг хязгаарлаж байгаа нь уг этгээдийг нийгмээс тусгаарлах нэг хэлбэр болж байсныг дурдах хэрэгтэй.

54. 2002 онд баталсан ЭБШ хуулийг хэрэгжүүлэх явцад хуулийг нэг мөр ойлгонхэрэглэхэд хүндрэлтэй зарим зүйл, заалтыг өөрчилжзохицуулалтыг тодорхой болгох, ерөөсөө огт зохицуулалтгүй орхигдсон харилцааг зохицуулалттай болгох шаардлагатай байгаа талаар шүүх эрх мэдлийн болон хууль сахиулах байгууллагуудаас олон санал ирүүлж, олон улсын хүний эрхийн болон эрдэм шинжилгээ судалгааны байгууллагууд зөвлөмж болгожээ.

55. Засгийн газар эдгээр санал, зөвлөмжийг судлан үзэж, ЭБШ хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл боловсруулсныг Улсын Их Хурал 2007 оны 8 дугаар сарын 9-ний өдөр хуульчлан баталжээ. Энэ өөрчлөлтийг тоймлон танилцуулбал:

1.Нийгмийн эмзэг бүлгийнхэнд үзүүлэх эрх зүйн туслалцааны хүрээг өргөтгөх, тэдний өмгөөлүүлэх эрхийг баталгаажуулах зорилгоор төлбөрийн чадваргүй сэжигтэн, яллагдагч өмгөөлөгч авах хүсэлт гаргасан бол уг хэрэгт өмгөөлөгч заавал оролцуулахаар хуулийн 40 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт 6 дахь заалт нэмсэн.

2.Цагдан хоригдож байгаа сэжигтэн, яллагдагчийг өөр газарт шилжүүлэн хорих шийдвэрийг ямар албан тушаалтан гаргах талаар хуульд тусгаагүй байсныг прокурорын саналыг үндэслэн сэжигтэн, яллагдагчийг өөр газарт шилжүүлэн цагдан хорих асуудлыг шүүгч захирамж гарган шийдвэрлэж, сэжигтэн, яллагдагчийн гэр бүлийн гишүүн, эсхүл өмгөөлөгчид нь мэдэгдэж байхаар 68 дугаар зүйлийн 68.10 хэсгийг нэмсэн.

3. Цагдан хорих хугацааг сунгахдаа шүүгч шаардлагатай гэж үзсэн эсхүл өмгөөлөгч хүсэлт гаргасан бол өмгөөлөгч, прокурорыг байлцуулахаар хуульд 69.10 дэх хэсгийн заалтыг нэмж оруулжээ. Ингэснээр шүүх үргэлжлүүлэн цагдан хорих асуудлыг шийдвэрлэхдээ прокурор, өмгөөлөгчийн гаргасан үндэслэл, баримтад тунгуурлан бодитой хянаж шийдвэрлэх боломжтой болжээ.

4. Цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээтэй холбоотой шүүхийн шийдвэрт тухайн шүүхийн Ерөнхий шүүгч, эсхүл түүний эзгүйд томилсон шүүгчид гомдол гаргаж шийдвэрлүүлэхээр хуульд заасан. Харин энэ шийдвэрт дахин гомдол гаргах, эсэх талаар заалт тодорхойгүй байсныг Ерөнхий шүүгч, түүний томилсон шүүгчийн шийдвэр эцсийн байхаар нэг мөр шийдвэрлэсэн байна.

5. Хорих ангийн харьяа нутаг дэвсгэр, хилийн бүст үйлдэгдсэн гэмт хэргийг цагдаагийн байгууллага шалгаххаас өмнө хэргийн ул мөр балрах, хугацаа алдах зэрэг хэргийг илрүүлэхэд гарах хүндрэл, түүнчлэн тагнуулын байгууллагын гүйцэтгэх

ажлын явцад гэмт хэргийн ул мөрийг баримтжуулах, гал түймрийн шалтгаан нөхцлийг тогтоох, гаалийн хяналт шалгалтын явцад илэрсэн гэмт хэргийг шалгаж тогтооход ач холбогдол бүхий ажиллагаа явуулах шаардлагатай байдлыг харгалзан, хорих ангийн нутаг дэвсгэрт ялтан гэмт хэрэг үйлдсэн гэх сэжиг байгаа бол хорих байгууллагын эрх бүхий албан тушаалтан, хилийн бүст гарсан гэмт хэрэгт хилийн тагнуулын алба, тагнуулын байгууллагын гүйцэтгэх ажилтан, гаалийн хяналт, шалгалтын явцад илэрсэн гэмт хэрэгт гаалийн улсын байцаагч, гал түймрийн шалтгаан нөхцлийг тогтоохоор гал түймэртэй тэмцэх байгууллагын эрх бүхий албан хаагч, цэрэг, цагдаагийн албан хаагч энхийг сахиулах, олон улсын бусад ажиллагаанд оролцох явцад үйлдсэн гэмт хэрэгт тухайн цэрэг, цагдаагийн багийн эрх бүхий албан тушаалтан хойшлуулшгүй ажиллагаа явуулахаар хуулийн 172 дугаар зүйлд өргөн нэмэлт оруулжээ.

6. Нэмэлт хэрэг бүртгэлт хийлгэхээр прокурорт буцаасан, түүнчлэн түдгэлзүүлсэн, хэрэгсэхгүй болгосон хэргийг сэргээсэн бол уг хэрэгт хэрэг бүртгэлт явуулах хугацааг прокурор 15 хоног хүртэл хугацаагаар сунгахаар заасан.

7. Шүүх хэргийг хянаад урьд сонгосон ял дээр нэмж ял сонгох болон хэргийг хүндрүүлэн зүйлчлэх шаардлагатай гэж үзвэл уг үндэслэлээр шүүх хэргийг хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтад буцаадаг байхаар хуульд нэмэлт оруулсан.

8. ЭБШ хуулийн 263.3-т заасан хэргийн үнэнийг тогтооход ач холбогдолтой гэж үзвэл шүүгдэгчийг бусад шүүгдэгчийн оролцоогүй сонсож болох тухай журмыг насанд хүрээгүй шүүгдэгчид мөн адил баримтлахаар хуульд 263 дугаар зүйлийн 6 дахь заалт нэмсэн.

9. Эрүүгийн хуулийг буруу хэрэглэсэн, ЭБШ хуулийг ноцтой зөрчсөн гэж үзэж эрх бүхий этгээд хяналтын шатны шүүхэд гаргасан гомдол, эсэргүүцлийг Улсын дээд шүүх хяналтын журмаар хэлэлцэх хууль зүйн үндэслэл байхгүй байсныг хуулийг нэг мөр ойлгож, зөв хэрэгжүүлэх үүднээс "давж заалдах шатны шүүх хэргийг эцэслэн шийдвэрлэхдээ Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуулийг ноцтой зөрчсөн, Эрүүгийн хуулийг буруу хэрэглэсэн гэж үзэж хяналтын шатны шүүхэд гаргасан гомдол, эсэргүүцлийг хяналтын шатны шүүх заавал хэлэлцэж шийдвэрлэх"-ээр хуулийн 342 дугаар зүйлд 2 дахь хэсэг болгон нэмсэн.

10. Хуулийн 370 дугаар зүйлд "насанд хүрээгүй сэжигтэн, яллагдагчийн өмгөөлөгч хүсэлт гаргасан тохиолдолд байцаалтын явцыг өөрийн зардлаар дүрс бичлэгээр бэхжүүлэн авч болох 2 дахь хэсэг нэмж оруулсан нь байцаалтын явцад насанд хүрээгүй этгээдийн эрхийг зөрчихөөс сэргийлэх, гүүнчлэн байцаалтын явцыг баримтжуулах зорилготой.

56. ЭБШХ-ийн өөрчилсөн зүйл, заалтын талаар

1. Хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1.11-д заасан "гэр бүлийн гишүүн" гэдэгт байцаан шийтгэх ажиллагааны гол оролцогч болох хохирогч, гэрчийн гэр бүлийн гишүүнийг хамааруулахгүй орхигдуулсаныг нөхөж томъёолсон.
2. Хуульд иргэдийн төлөөлөгч зөвхөн шүүгдэгчийн гэм буруугийн талаар саналаа бичгээр гаргах, уг саналаа шүүх хуралдаан дээр уншиж сонсож байхаар, түүнчлэн шүүх анхан шатны журмаар хэргийг гурван шүүгчийн бүрэлдхүүнтэй хянан шийдвэрлэхдээ гурван иргэдийн төлөөлөгч оролцуулахаар хуулийн 34 дүгээр зүйлд тус тус өөрчлөлт оруулсан.
3. Хойшлуулшгүй ажиллагаа явуулж эхэлсэн үеэс өмгөөлөгч оролцох эрхтэйбайхаар хуулийн 38.3 дахь хэсгийг өөрчлөн найруулсан.
4. Хуулийн 59.1, 68.3-т баривчлах, цагдан хорих тогтоолыг прокурор нь шүүхэд танилцуулж, шүүгч уг тогтоолыг батлахаар заасан байсныг өөрчилж Шүүхийн тухай хууль, Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд шүүх тогтоол, шүүгч захирамжийн хэлбэрээр шийдвэр гаргахаар заасныг үндэслэн шүүгч баривчлах, цагдан хорих эсэх талаар захирамж гаргахаар болгосон.
5. Насанд хүрээгүй яллагдагчийг хорьж мөрдөх хугацаа 18 сар хүртэл, насанд хүрсэн яллагдагчийг хорьж мөрдөж хугацааг 24 сар хүртэл сунгаж болохоор хуулийн 69, 366 дугаар зүйлүүдэд заасныг Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээний заалтад нийцүүлэх, хэргийг шуурхай шалган шийдвэрлэх, үндэслэлгүйгээр хүний эрхийг хязгаарлах боломжийг багасгах зорилгоор хорьж мөрдөх нийт хугацааг хүндэвтэр, хүнд, онц хүнд гэмт хэрэгт ялгаатай тогтоосон өөрчлөлтийг төсөлд тусгасан.

6 дугаар зүйл.

57. Монгол Улсын нэгдэн орсон "Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пакт"-ын 14 зүйл, Монгол Улсын Үндсэн хууль болон бусад хуульд шүүхийн өмнө бүх хүн тэгш эрхтэй болохыг баталгаажуулсан болно. Эрүүгийн хэрэгт буруутгуулсан хэн боловч гэм буруу нь хуулийн дагуу нотлогдох хүртэл гэм буруугүйд тооцогдох эрхтэй.
58. Өнгөрсөн хугацаанд Хүний Эрх Үндэсний Комисс нийт 3229 гомдол хүлээн авснаас 70 орчим хувь буюу 2260 орчим нь эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагаатай холбоотой байв. Үүний 13 хувь нь эрүүгийн төлөөлөгч, хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч эрүү шүүлт тулгасан тухай гомдол байв.
59. Түүнчлэн баривчлах, цагдан хорих үйл ажиллагаа болон хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагчийн ёс зүй, зан харилцаатай холбоотой гомдол 18 хувийг эзэлж байна. Тухайлбал, 2013 онд хүлээн авсан нийт 669 гомдлын 289 буюу 43.2 хувийг цагдан хоригдсон сэжигтэн, яллагдагч, хорих ял эдэлж

буй ялтнуудаас гаргасан байна. Тэдгээрийн 166 гомдолд хилс хэрэгт холбогдсон, эрүү шүүлтэд өртсөн тухай дурдсан ба шалгалтаар 29 гомдол буюу 17.5 хувьньгомдол гаргагч эрүү шүүлт тулгах гэмт хэргийн хохирогч болсон байж болзошгүй байна гэж ХЭҮК-оос үзэж байна.

60. Улсын ерөнхий прокурорын 2014 оны 02 сарын 13-ны өдрийн А-12 дугаар тушаалд Цагдаагийн Ерөнхий газрын Мөрдөн байцаах ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх мэргэжлийн газрын 6-р хэлтэс нь Улсын Ерөнхий Прокурорын газраас харьяалал тогтоосон хэрэгт хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалт явуулна гэж заасан ба Цагдаагийн ерөнхий газрын даргын 2014 оны 02 сарын 14-ний өдрийн 95 дугаар тушаалаар Тусгай субъектын хэрэг мөрдөх хэлтэс 6 дугаар хэлтсийг байгуулав.

61. Тус хэлтэс байгуулагдсанаас хойш Улсын Ерөнхий Прокурорын газраас харьяалал тогтоосон 16 гомдол мэдээлэл хүлээн авч, 9 эрүүгийн хэрэгт хэрэг бүртгэлт мөрдөн байцаалтын ажиллагаа явуулсны 1 хэрэг нь эрүү шүүлт тулган хэрэг хүлээлгэсэн гэх хэрэг байсанд мөрдөн байцаалтын ажиллагаа явуулахад цагдаагийн алба хаагчийн гэм буруутай үйлдэл нь тогтоогдоогүй тул гэмт хэргийн бүрэлдэхүүнгүй үндэслэлээр хэрэгсэхгүй болгож шийдвэрлэжээ. /Хавсралт 6/

62. Монголд Улсын Их Хурлаар шинэчлэн баталсан /2013 оны 07 сарын 05/ Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 18.2 дугаар зүйлд “. . . дотоод хяналт-аюулгүй байдлыг хангах асуудал эрхэлсэн дэд даргатай байна.” гэж заасны дагуу ЦЕГазрын бүтцэд дотоод хяналт-аюулгүй байдлыг газрыг байгуулан ажиллаж байна.

63. 2010 онд 251, 2011 онд 237, 2012 онд 322, 2013 онд 273 хүнд цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээ авсан ба хэрэг бүртгэгч мөрдөн байцаагч нар тогтоолгүйгээр цагдан хорьсон тохиолдол бүртгэгдээгүй байна.

64. *Цагдан хорих байруудын нөхцөл байдлын талаар*

Байршил, багтаамж: Улсын хэмжээнд Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газрын харьяа 26 цагдан хорих байр үйл ажиллагаа явуулж байгаагаас Нийслэлд цагдан хорих төв 1, аймгуудад 21 цагдан хорих байр, Сэлэнгэ аймгийн Мандал сум, Өвөрхангай аймгийн Хархорин сум, Завхан аймгийн Тосонцэнгэл сум, Багануур дүүрэгт тус бүр 1 цагдан хорих байр, Налайх дүүрэгт баривчлах байр 1 тус тус үйл ажиллагаа явуулж байна. Нийслэл дэх цагдан хорих төв 1000 хоригдогчийн, аймаг, орон нутаг дахь цагдан хорих байрууд 24-60 хоригдогчийн, Дархан-Уул аймаг дахь цагдан хорих байр 80, Төв аймаг дахь цагдан хорих байр 100, Орхон аймаг дахь цагдан хорих байр 200 хоригдогчийн багтаамжтай бөгөөд өнөөдрийн байдлаар Дорнод аймаг дахь цагдан хорих байранд 42 хоригдогчийн багтаамжтай боловч 92 хоригдогч цагдан хоригдож байгаа нь ачаалал 2 дахин өссөн буюу хэт ачаалалтай, Баянхонгор, Хөвсгөл, Архангай аймаг дахь цагдан хорих байрууд нь нэмж

хоригдогч хүлээн авах боломжгүй ачаалал ихэсч хүний тоо багтаамжаас хэтэрсэн, бусад цагдан хорих байрууд хэвийн үйл ажиллагаа явуулж байна.

Цагдан хоригдогсдын тоо: Өнөөдрийн байдлаар цагдан хорих байруудад нийт 1303 /гадаад иргэн 6, Цагдан хорих 461 дүгээр ангид 4, БНХАУ-2, ОХУ-1, Бангладеш-1, Дорнод аймаг дахь шийдвэр гүйцэтгэх албанд Гүрж-1, Баян-Өлгий аймаг дахь шийдвэр гүйцэтгэх албанд Казакстан-1/ хоригдогч байгаагаас насанд хүрсэн эрэгтэй 1194, насанд хүрсэн эмэгтэй 77, насанд хүрээгүй эрэгтэй 31, насанд хүрээгүй эмэгтэй 1 хоригдогч байна. Ерөнхий газрын харьяа цагдан хорих байруудад нэг жилээс дээш хугацаанд хоригдон шалгагдаж буй 35 хоригдогч байна.

65. Жилд дунджаар 4500 орчим сэжигтэн, яллагдагч цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээ авагдан хоригддог бөгөөд 2013 оны жилийн эцсийн байдлаар өссөн дүнгээр 7767 хоригдогч, 2014 оны эхний хагас жилийн байдлаар өссөн дүнгээр 4271 хоригдогч цагдан хоригджээ. Үүнээс 2013 онд 3536, 2014 оны эхний хагас жилийн байдлаар 1889 хоригдогч шүүхээс хорих болон баривчлах ялаар шийтгэгдсэн байна.

66. 2013 онд цагдан хоригдсон сэжигтэн, яллагдагч нараас шүүгчийн захирамжаар 649, баривчлах цагдан хорих байрны даргын тогтоолоор 274, 2014 оны эхний 6 сард шүүгчийн захирамжаар 298, баривчлах цагдан хорих байрны даргын тогтоолоор 193 хоригдогч тус тус суллагджээ.

7 дугаар зүйл.

67. НҮБ-ын Эрүүдэн шүүхийн эсрэг хорооны 2010 оны 11 дүгээр сарын 01-нээс 19-ний өдрийн 49 дүгээр хуралдаанаас Монгол Улсын Засгийн Газарт өгсөн зөвлөмжийн 9 дэх заалтад “Ял завших явдлыг зогсоож, эрүүдэн шүүх, зүй бусаар харьцах явдал гаргасан төрийн албан хаагчийг буруушааж, ийм үйлдэл хийсэн хэнийг ч бай мөрдөн шалгаж, шаардлагатай бол яллах, шүүх, үйлдсэн гэмт хэргийнх ньхүнд, хөнгөнд ньтохирсон ял ногдуулж байхыг оролцогч улсаас хүсч байна. Оролцогч улс ньэрүүдэн шүүх, зүй бусаар харьцах асуудал гаргагчдыг ял завшихаас сэргийлэх үүднээс үр дүнтэй хараат бус мөрдөн шалгах механизм байгуулах хэрэгтэй байна” гэжээ.

68. НҮБ-ын Хүний эрхийн хорооны 2011 оны 2797 дахьхэлэлцүүлгээс Монгол Улсад өгсөн зөвлөмжийн 13 дахьзаалтад “Улсын Ерөнхий Прокурорын дэргэдэх Мөрдөн байцаах албанд цагдаагийн ажилтны үйлдсэн бүх гэмт үйлдлийг мөрдөн шалгах бүрэн эрх, хараат бус байдал, хангалттай хөрөнгө хүч олгоход оролцогч улс анхаарна уу” гэжээ.

69. Улсын Ерөнхий прокурорын дэргэдэх Мөрдөн байцаах алба нь Монгол Улсын Их Хурлын 2002 оны 07 дугаар сарын 04-ны өдрийн 47 дугаар тогтоол, Монгол Улсын Засгийн газрын 2002 оны 9 дүгээр сарын 04-ний өдрийн 179 дүгээр тогтоолын дагуу 26

орон тоотойгоор 2002 оны 9 дүгээр сарын 11-нээс үйл ажиллагаагаа явуулж эхэлсэн түүхтэй бөгөөд Монгол Улсын Их хурлын “2014 оны 1 дүгээр сарын 24-ний өдөр батлагдсан Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай болон Прокурорын байгууллагын тухай хуулийн зарим зүйл хүчингүй болсонд тооцох тухай хууль, УИХ-ын 2014 оны мөн өдрийн 22 дугаар тогтоолын дагуу Авлигатай тэмцэх газар Эрүүгийн хуульд заасан 10 төрлийн хэргийг харьяалан шалгах эрх зүйн үндсийг бүрдүүлсэн бөгөөд Улсын ерөнхий прокурорын дэргэдэх Мөрдөн байцаах албаны орон тоо, чиг үүргийн зарим хэсэг нь Авлигатай тэмцэх газарт, зарим чиг үүрэг нь Цагдаагийн байгууллагын мөрдөн байцаах албанд шилжүүлсэн.

70. Өөрөөр хэлбэл, Улсын ерөнхий прокурорын дэргэдэх Мөрдөн байцаах албаны тагнуул, цагдаагийн байгууллагын ажилтан, хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор, шүүгчийн үйлдсэн албан тушаал, авлигын гэмт хэрэгт хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалт явуулж байсан харьяалал нь Авлигатай тэмцэх газарт шилжсэн.

71. Харин дээр дурьдсан субъектын үйлдсэн ахуйн чанартай бусад гэмт хэргийг шалгах харьяалал нь Цагдаагийн байгууллагад шилжсэн болно.

72. Улсын Ерөнхий прокурорын дэргэдэх Мөрдөн байцаах албаны ажлын тоон мэдээлэлийг хавсаргав. /хавсралт 6/

8 дугаар зүйл.

73. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 15 дугаар зүйлийн 15.2 дахь хэсэгт “Монгол Улсын иргэнийг харьяатаас хасах, эх орноосоо хөөх, өөр улсад шилжүүлэн өгөхийг хориглоно” гэж заасан нь төрийн хувьд иргэнийхээ эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалагч хууль зүйн гол баталгаа болдог.

74. Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 15 дугаар зүйлийн 15.1 дэх хэсэгт “Монгол Улсын иргэнийг эрүүгийн хэрэгт мөрдүүлэх буюу эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр гадаад улсад шилжүүлж өгч болохгүй” гэж хуульчилсан нь Эрүүгийн хууль иргэний харьяаллаар үйлчлэх зарчмын нэг чухал баталгаа, иргэн нь өөрийн төрийн ивээлд байх энэрэнгүй ёсны зарчмын илрэл юм.

75. Эрүүгийн хууль үйлчлэх зарчмын нэг болох иргэний харьяаллаар үйлчлэх зарчим нь Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт гэмт хэрэг үйлдсэн бүх этгээдэд энэ хуулиар эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх агуулгатай. Бүхэтгээд гэдэгт Монгол Улсын иргэн, гадаадын иргэн, харьяалалгүй этгээд хамаардаг.

76. Гэхдээ гадаад улсын дипломат дархан эрх, эрх ямба эдэлж байгаа этгээд болон тэдний гэр бүлийн гишүүд зэрэг хүмүүст эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх эсэх асуудлыг Монгол Улсын олон улсын гэрээний дагуу шийдвэрлэдэг. Энэрэнгүй ёсны зарчим нь нэг талаас

нийгмийн гишүүдийн аюулгүй байдлыг гэмт халдлагаас хамгаалах зорилтыг хангах, зөрчигдсөн эрхийг сэргээх, нөгөө талаас гэмт хэрэг үйлдсэн гэм буруутай болон энэ тухайд сэжиглэгдэн яллагдаж мөн шүүгдэж байгаа хүний эрхийг хангах гэсэн хоёр агуулгыг нэгэн зэрэг илэрхийлж байдаг өвөрмөц онцлогтой.

77. Мөн Эрүүгийн хуулийн 15 дугаар зүйлийн 15.2 дахь хэсэгт “Монгол Улсын хилийн гадна гэмт хэрэг үйлдсэн бөгөөд Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт байгаа гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнийг эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх буюу ял эдлүүлэхээр Монгол Улсын олон улсын гэрээнд заасны дагуу гадаад улсад шилжүүлж болно” гэж заасан.

78. Энэ нь гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнийг гэмт хэрэг үйлдсэн газрынх нь эрүүгийн хуулиар ял шийтгэх, хэргийн болон нутаг дэвсгэрийн харьяаллынх нь дагуу тухайн улс эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагаа явуулах үндэслэл юм.

79. Үүний тулд гадаад улсад шилжүүлж өгөх гурван үндэслэл байдаг.

- Тодорхой төрлийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх тухай олон талт хэлэлцээрт заасан үндэслэл, журмыг баримтлан шилжүүлдэг. Тухайлбал, “Төрлөөр устгах /геноцид/ гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх болон тийм хэрэг үйлдэгчдийг цээрлүүлэх тухай” Нэгдсэн Үндэстний байгууллагын 1948 оны конвенц. Энэ тохиолдолд хэлэлцэн тохирогч талууд хууль тогтоомжийнхоо болон хүчин төгөлдөр гэрээ хэлэлцээрийнхээ дагуу гэмт хэрэгтнийг шилжүүлэх үүрэг хүлээнэ.
- Эрүүгийн хэргийн талаар туслалцаа үзүүлэх тухай олон талт конвенц, гэрээнд зааснаар гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийг шилжүүлдэг. Үүнд Авилгалын эсрэг НҮБ-ын 2003 конвенци, “Барьцаанд хүмүүсийг авахтай тэмцэх тухай” 1979 оны конвенц, “Нисэх онгоцыг хууль бусаар булаан аваачих явдалтай тэмцэх тухай” 1970 оны конвенц зэрэг нь шилжүүлэн өгөх журмыг шууд зааснаараа онцгой ач холбогдолтой.
- Гэмт хэрэгтнийг шилжүүлэх болон эрүүгийн хэргийн талаар эрх зүйн туслалцаа харилцан үзүүлэх тухай хоёр талт гэрээнд заасны дагуу гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийг шилжүүлдэг. Тухайлбал, “Гэмт этгээдийг шилжүүлэн өгөх тухай Монгол Улс болон Бүгд Найрамдах Хятад Ард улсын хоорондын гэрээ”.

80. Дээрх үндэслэлээс гадна гадаад улс орнуудад дипломат шугамаар хүсэлт гарган харилцан туслалцаа үзүүлэх хэлбэрээр гэмт этгээдийг шилжүүлж болно.

81. Харин гэмт хэрэгтнийг шилжүүлэх журмын талаар Монгол Улсын Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд тусгасан. Монгол Улсын Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуулийн 404 дүгээр зүйлийн 404.1 дэх хэсэгт “Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт гэмт хэрэг үйлдсэнийхээ дараа гадаад улсад гарсан Монгол Улсын иргэнийг шилжүүлэн өгөх тухай хүсэлтийг хууль,

олон улсын гэрээ, хэлэлцээрт заасан журмын дагуу гадаад улсын эрх бүхий байгууллагад тавина” гэж заасан.

82. Монгол улсын иргэнийг шилжүүлэн өгөх тухай хүсэлт гэдэг нь Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт гэмт хэрэг үйлдсэн иргэн гадаадын аль нэг улсад байнга болон түр оршин сууж байгаа нь тодорхой бол түүнийг Монгол Улсад шилжүүлэн өгөх талаар албан ёсоор, бичгээр санал тавихыг хэлнэ.

83. Харин гадаадын эрх бүхий байгууллага гэдэг нь эрүүгийн хэргийг хянах, шийдвэрлэх эрх бүхий шүүх, прокурор, мөрдөн байцаах болон бусад эрх бүхий байгууллагыг хэлнэ.

84. Энэ нь гагцхүү Монгол Улсын хууль тогтоомж болон олон улсын гэрээ хэлэлцээрт заасан журамд нийцсэн байх ёстой. Тухайлбал, “Гэмт этгээдийг шилжүүлэн өгөх” тухай Монгол Улсын Эрүүгийн байцаан шийтгэх тухай хуулийн 46 дугаар бүлэгт /мөн хуулийн 404, 405, 406, 407, 408 дугаар зүйлүүд/ эрүүгийн хариуцлагад татах болон шийтгэх тогтоол биелүүлэх зорилгоор гэмт этгээдийг шилжүүлэн өгөх тухай зохицуулсан байдаг.

85. Дээрх зохицуулалтад гэмт хэргийн ангилалаас үл хамааран Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт гэмт хэрэг үйлдсний дараа гадаад улсруу оргон зайлсан Монгол Улсын иргэнийг шилжүүлэн авах, Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт гэмт хэрэг үйлдсэн гадаадын иргэн, давхар харъяалалтай, харъяалалгүй иргэнийг шилжүүлэн өгөх эсхүл гадаад улсын нутаг дэвсгэрт гэмт хэрэг үйлдсэн Монгол Улсын иргэнийг шилжүүлэн авахад хамаарах бүхий л харилцааг хамарна. Мөн хуулийн 47 дугаар бүлэгт /мөн хуулийн 410, 411, 412, 413 дугаар зүйлүүд/ хорих ял шийтгүүлсэн этгээдийг харьяат улсад нь ял эдлүүлэхээр шилжүүлэх эсхүл шилжүүлэн өгөхөөс татгалзах харилцааг зохицуулсан.

9 дүгээр зүйл.

86. Эрүүгийн хариуцлагад татах болон шийтгэх тогтоол биелүүлэх зорилгоор гэмт этгээдийг шилжүүлэн өгөх хүсэлтээ гадаад улсын эрх бүхий байгууллагад гаргахдаа хууль, олон улсын гэрээ, хэлэлцээрт заасан журмыг баримтална.

87. ЭБШХ-ийн 406 дугаар зүйл нь гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийн эрх зүйн байдлыг дордуулахгүй байх, үндсэн эрхийг нь хамгаалсан чухал заалт юм.

88. Монгол улсын иргэн, гэмт этгээдэд Монгол Улсад орогнох эрх олгосон, гэмт этгээдийг шилжүүлэн өгөх тухай шаардлагын үндэслэл нь Монгол Улсад гэмт хэрэгт тооцогдохгүй, шилжүүлбэл зохих этгээд тухайн үйлдэлд урьд нь ял шийтгүүлж ялаа эдэлсэн, эсхүл уг хэргийг өмнө нь хэрэгсэхгүй болгосон, Монгол Улсын хууль тогтоомжоор тухайн хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацаа дууссан, эсхүл бусад үндэслэлээр эрүүгийн хэрэг үүсгэх ял шийтгэж болохгүй нөхцөл байдал үүссэн бол иргэний харьяаллаас үл хамааран хэнийг ч өөр улсад шилжүүлж өгөхийг хориглосон.

89. ЭБШХ-ийн 410 дугаар зүйлд зааснаар хорих ял шийтгүүлсэн этгээдийг харьяат улсад нь ял эдлүүлэхээр шилжүүлэхдээ тухайн улстай байгуулсан Монгол Улсын олон улсын гэрээнд заасан нөхцөл журмын дагуу гүйцэтгэх бөгөөд хууль, Монгол улсын гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол Монгол Улсын шүүхээр хорих ял шийтгүүлсэн этгээдийг харьяат улсад нь шилжүүлэн өгөх шийдвэрийг Улсын Ерөнхий прокурор гаргана.

90. Монгол Улстай байгуулсан хоёр талт гэрээний хувьд нийтлэг шинжээс гадна дараах онцлог талууд байна. Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс: Гэмт этгээдийг шилжүүлэн өгөх хүсэлт нь шүүхийн таслан шийдвэрлэх тогтоол биелүүлэхтэй холбоотой бөгөөд уг тогтоолоор оногдуулсан ялын үлдсэн хугацаа нь 6 сараас дээш бол гэмт этгээдийг шилжүүлж болохоор байна.

91. Гэмт этгээдийг шилжүүлэн өгөхөөс татгалзах үндэслэлд эрэн сурвалжлагдаж байгаа этгээдийг арьс өнгө, шашин шүтлэг, иргэний харьяалал, хүйс, эсхүл улс төрийн үзэл бодлоор нь ял шийтгэх гэж байгаа, эсхүл шүүн таслах ажиллагааны үеэр дээрх шалтгаанаар хохироох бодитой үндэслэлтэй гэж үзсэн, хүсэлт гаргагч талын улсын хууль тогтоомжийн дагуу зөвхөн цэргийн гэмт хэрэгт хамаардаг, хүсэлт хүлээн авагч талын хууль тогтоомжийн дагуу тухайн улсын шүүн таслах харьяалалд хамаардаг, үүнтэй холбогдуулан эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагаа явуулж байгаа зэрэг тохиолдлууд багтаж байна.

92. Хүсэлт гаргагч тал нь шилжүүлэн авсан этгээдийг эрүүгийн хариуцлагад татсан буюу түүнд оногдуулсан ял шийтгэлийг биелүүлсэнтэй холбогдсон, эсхүл гуравдагч улсад дамжуулан шилжүүлсэн талаарх мэдээллийг хүсэлт хүлээн авсан талд цаг тухайд нь мэдэгдэх ёстой байна.

93. Бүгд Найрамдах Энэтхэг Улс: Шилжүүлэн өгөх гэмт хэрэгт орлогын татвар, санхүүгийн шинжтэй гэмт хэргийг оруулсан байна. Мөн хуйвалдах, өдөөн хатгах, завдах, хамтран оролцох болон нутаг дэвсгэрийн нэмэлт харьяалал бүхий гэмт хэрэг үйлдвэл гэмт хэрэг үйлдсэн тооцохоор байна. Хүсэлт хүлээн авсан талын хуулиар шилжүүлэн өгөхийг зөвшөөрдөггүй, эсхүл тухайн этгээдийн үйлдсэн гэмт хэрэг нь цэргийн гэмт хэрэг бол шилжүүлэн өгөхөөс татгалздаг.

94. Гэмт этгээдийг шилжүүлэн өгөх хүсэлт гаргасан талын хуулиар уг этгээл цаазаар авах ял оногдуулах гэмт хэрэг үйлдсэн нь хүсэлт хүлээн авагч талын хуулиар тус гэмт хэрэгт цаазаар авах ял оногдуулахааргүй байвал хүсэлт гаргасан тал цаазаар авах ял оногдуулахгүй гэсэн хангалттай баталгаа гаргаж өгөхгүй бол шилжүүлэн өгөхөөс татгалзахаар байна.

10-р зүйл.

95. Хууль сахиулахын их сургуулийн цагдаагийн сургуулийн хичээл сургалтын хөтөлбөрт “Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцах, шийтгэхийн эсрэг” Нэгдсэн Үндэсний Байгууллагын конвенцийн агуулга, үзэл санаа, “Эрүүдэн шүүлтийг урьдчилан сэргийлэх” арга замыг танин мэдэх асуудал сэдвүүд бүрэн тусгагдсан байна. Хөтөлбөрийн дагуу 2008-2013 онуудад нийт 161 дамжааны 4909 сонсогч, суралцагчдад сургалт хийсэн байна.

96. Хууль Сахиулахын Их Сургуулийн цагдаагийн сургуулийн сонсогч нар батлагдсан хичээлийн хөтөлбөрийн дагуу зохих түвшний багц цагийг хангах хүний эрхийг дээдлэх, хамгаалах, эрхийг нь эдлүүлэх мэдлэг чадварыг эзэмшин төгсөж байна.

97. Цагдаагийн ерөнхий газрын дэмжлэг үзүүлэх мэргэжлийн газрын сургалт дадлагын төвд дээрх хугацаанд “Гэрч хохирогч, сэжигтэн яллагдагчтай харилцах ажиллагаа анхаарах асуудал”, “Эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагааны явцад гардаг мэргэжлийн алдаа, урьдчилан сэргийлэх асуудал”, “Гэмт хэрэгтэй тэмцэх ажиллагааны явцад хүний эрхийг хангах”, “Зөрчил гаргасан, саатуулагдсан иргэдтэй харилцах, үйлчилгээ үзүүлэхэд анхаарах асуудал”, “Зөрчилдөөний шийдвэрлэх арга тактик”, “Эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагааны явцад сэжигтэн, яллагдагч нарын эрхийг хангах нь” сэдвүүдээр нийт 8 удаа 32 цагийн сургалт зохион байгуулж хэрэг бүртгэх мөрдөн байцаах эрх бүхий 521 алба хаагч хамрагджээ.

98. Мөн өөрсдийн дотоод нөөц бололцоонд тулгуурлан “Сургагч багш” бэлтгэх хөтөлбөрийн хүрээнд “Эмнести интернэйшнэл” олон улсын байгууллагатай хамтран хүний эрхийн сургалтыг тусгайлан оруулж “Эрүүдэн шүүлт ба хүний эрх”, “Хүний эрхийн хязгаарлалт” сэдвээр давхардсан тоогоор 82 сургагч багшид 16 цагийн сургалт зохион байгуулсан байна.

99. Орон нутгийн цагдаагийн газар, хэлтсүүдээс эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагааны оролцогч нарын эрхийг хангах чиглэлээр Хүйсийн тэгш эрхийн төв, Хүчирхийллийн эсрэг үндэсний төв, хүний эрх хөгжил төв, Хүний эрхийн үндэсний төв зэрэг төрийн болон төрийн бу байгууллагуудтай хамтран жил бүр 1-ээс доошгүй удаагийн сургалт авч алба хаагч нарыг бүрэн хамруулж ажиллав.

11-р зүйл

100. Гэмт хэргийн хохирогч, гэрч нарын аюулгүй байдлыг хангах сэтгэл санааны дарамтанд орж, айж сандарсан хохирогчийг сэжигтэн этгээдтэй уулзуулахгүйгээр байцаан шийтгэх ажиллагааг явуулах, сэжигтэн, яллагдагчид эрүү шүүлт тулгах, түүнээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор төв, орон нутгийн цагдаагийн газар, хэлтсүүдэд байцаалтын өрөө, таньж олуулах, хяналтын өрөө гарган бүрэн тоноглож тохижуулах ажлыг орон нутагт зохион байгуулав.

101. Нийслэлийн зарим дүүргийн цагдаагийн хэлтсүүдэд тусгай өрөө гаргах боломж муу байгаатай холбоотойгоор хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч нарын өрөөнд хяналтын камер суурилуулан үйл ажиллагаандаа ашиглаж байна.

102. Эрүүдэн шүүх явдлаас урьдчилан сэргийлэх, баривчлагдсан, саатуулагдсан, хоригдсон хүмүүсийг байцаахтай холбогдсон журам, зааврыг хэрэгжүүлэх, цагдаагийн алба хаагч нараас тэдэнтэй хэрхэн харилцаж байгаад хяналт тавин ажиллаж байна.

103. Мөрдөн шалгах ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх мэргэжлийн газрын уулзалт байцаалтын хэсэгт давхардсан тоогоор 2579 эрх бүхий /хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор, шүүгч, тагнуулын болон авлигатай тэмцэх газрын мөрдөн байцаагч/ нараас нийт 3150 сэжигтэн яллагдагчтай уулзах, байцаалт авах ажиллагааг байцаан шийтгэх ажиллагааны оролцогч нарын аюулгүй байдлыг хангах, хяналт хамгаалалт, нууцлал, дэг журмыг сахиулах үүргийг гүйцэтгэсэн ба эрүүдэн шүүх болон хүнлэг бус харьцах тохиолдол гараагүй байна.

104. “Хорих газар дахь нас баралтыг мөрдөн байцаах” заалтын хүрээнд 2008-2013 онуудад ШШГЕГазрын хорих ангиудад нийт 108 ялтан нас барсан тохиолдол бүртгэгдсэнийг эрүүгийн хэрэг үүсгэн шалгаж, холбогдох ажиллагааг явуулж, хэргийг шалгаж шийдвэрлэв.

105. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 56 дугаар зүйлд “Прокурор хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах, ял эдлүүлэх ажиллагаанд хяналт тавьж, шүүх хуралдаанд төрийн нэрийн өмнөөс оролцоно” гэж хуульчилсан. Гэтэл Улсын ерөнхий прокурор дэргэдээ Мөрдөн байцаах алба байгуулсан нь Үндсэн хуулийн уг заалттай зөрчилдөж байсан тул Үндсэн хууль зөрчсөн заалтыг Монгол Улсын Их Хурлаас хүчингүй болгосон.

106. Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулиар Авлигатай тэмцэх газар нь Улсын Ерөнхий прокурорын дэргэдэх Мөрдөн байцаах албаны харьяалан шалгаж байсан хэргүүдээс зөвхөн өөрийн харьяалан шалгадаг авлига, албан тушаалын гэмт хэргийг тагнуул, цагдаагийн байгууллагын ажилтан, хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор, шүүгч үйлдсэн тохиолдолд мөрдөн байцаах ажиллагаа явуулж байна, өөрөөр хэлбэл, АТГ-ын харьяалан шалгадаг гэмт хэргийг дээр дурдсан субъект үйлдсэн бол Авлигатай тэмцэх газар бус Улсын ерөнхий прокурорын дэргэдэх Мөрдөн байцаах алба шалгадаг ойлгомжгүй тогтолцоо бүрдсэн байсныг хууль тогтоогчид өөрчилж чадсан.

107. Авлигатай тэмцэх газрын мөрдөн шалгах хэлтэс нь тагнуул, цагдаагийн байгууллагын ажилтан, хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор, шүүгчээс бусад албан тушаалтны үйлдсэн албан тушаал, авлигын гэмт хэрэгт хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалт явуулж байсан учраас шинэ зүйл биш юм. 2007 оны 9 дүгээр сарын 7-ны өдрөөс 2010 оны 10

сарын 7-ны өдрийг хүртэлх хугацаанд Авлигатай тэмцэх газрын мөрдөн шалгах хэлтэс нь тагнуул, цагдаагийн байгууллагын ажилтан, хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор, шүүгчийн үйлдсэн авлига, албан тушаалын гэмт хэрэгт хэрэг бүртгэлт мөрдөн байцаалтыг явуулж байсан бөгөөд Монгол Улсын Ерөнхий прокурорын 2010 оны 10 дугаар сарын 7-ны өдрийн 170 тоот тушаалаартагнуул, цагдаагийн байгууллагын ажилтан, хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор, шүүгчийн үйлдсэн авлига, албан тушаалын гэмт хэрэгт хэрэг бүртгэлт мөрдөн байцаалтыг Улсын Ерөнхий прокурорын дэргэдэх Мөрдөн байцаах албанд харьяалуулсныг Монгол Улсын Их Хурлаас хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулснаар Авлигатай тэмцэх газарт мөрдөн байцаалтын харьяалал буцаж ирсэн юм.

108. Олон улсын жишгээс үзэхэд гэмт хэргийг шалгах харьяаллыг зөвхөн хуулиар, тэр дотроо төрөл, зүйл ангиар нь тогтоож өгсөн байдаг. Харин тодорхой үйлдэгдсэн гэмт хэрэг нь хэд хэдэн аймаг, сум дамнасан олон үйлдэлтэй байх тохиолдолд прокурор хаана шалгах нь тохиромжтой байгааг харгалзан харьяаллыг тогтоох эрх нь нээлттэй байдаг.

109. Ийнхүү төрийн тусгай албан хаагчдын үйлдсэн гэмт хэрэгт хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын ажиллагаа явуулах харьяаллыг өөрчлөн тогтоосноор Прокурорын хяналтын чиг үүрэгт ямарч өөрчлөлт ороогүйг тэмдэглэх нь зүйтэй. Хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын ажиллагаатай холбоотой гомдол гарвал прокурор аль ч шатанд хянах, харьяаллыг өөрчлөн тогтоож зохицуулах эрх нь нээлттэй байгаа.

110. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Тавин зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт зааснаар “Прокурор хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах, ял эдлүүлэх ажиллагаанд хяналт тавьж, шүүх хуралдаанд төрийн нэрийн өмнөөс оролцох чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг байгууллага дэргэдээ Мөрдөн байцаах албатай, тус алба нь тагнуул, цагдаагийн байгууллагын ажилтан, хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор, шүүгч үйлдсэн ахуйн шинжтэйгэмт хэргээс эхлэн авлига, албан тушаалын хэргийг шалгаж, прокурор нь өөрийн мөрдөн байцаагчдын ажиллагаанд хяналт тавьж байсан нь мөрдөн байцаагчид нөлөөнд автах, хараат бус байдалд нь сөргөөр нөлөөлөх, ашиг сонирхлын зөрчил үүсэх үр дагаврыг дагуулах эрсдэлтэй байсны зэрэгцээ тэрээр гүйцэтгэх ажил явуулах эрхгүй байсан тул авлига, албан тушаалын хэргийг илрүүлэх боломж хязгаарлагдмал байсан болно.

111. Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн бодлого үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн “Хуулийн засаглалтай улс” бүлгийн 1.3-т “Авлига, хээл хахууль, төрийн хүнд суртал, албан тушаалтнуудын хууль бус үйл ажиллагаатай үргэлжлүүлэн тэмцэнэ. Хууль зөрчигчидтэй хөрөнгө чинээ, нам улс төр, танил тал харгалзахгүй ижил тэгш хариуцлага тооцож ажилладаг жишгийг хуульчлан тогтоож хэрэгжүүлнэ” гэж, 1.4-т “Авлига, албан тушаалын гэмт хэрэгтэй тэмцэх эрх зүйн орчныг үргэлжлүүлэн боловсронгуй болгоно.” гэсэн зорилтуудыг тус тус дэвшүүлсэн бөгөөд Монгол Улсын Засгийн газрын 2012-2016 онд

хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны хөтөлбөрт “Авлига, хүнд сурталтай хийх тэмцэлд эрс шинэчлэл гаргах”-аар тус тус зорилго болгосон байдаг.

112.Эдгээр баримт бичгүүдэд тусгагдсан зорилт, зорилгыг хэрэгжүүлж байгаа нэг хэлбэр бол яах аргагүй холбогдох хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулж авлига, албан тушаалын хэргийг нэг байгууллага шалгах бололцоо нөхцөлийг нэмэгдүүлж байгаа явдал мөн.

113.Засгийн газрын 2012-2016 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт “мөрдөн байцаах, эрүүгийн цагдаагийн байгууллагын чиг үүрэг, бүтэц, зохион байгуулалтыг Мөрдөх алба болгон нэгтгэн зохион байгуулж, тус албаны дэргэд Шүүхийн шинжилгээний бүтцийг бий болгох”-оор зорилт дэвшүүлэн үүний дагуу хууль зүйн салбарын шинэчлэл хийгдэж байгаа бөгөөд энэ хүрээнд Мөрдөх албаны тухай хуулийн төслийг боловсруулан УИХ-д өргөн барьсан билээ.

114.Мөрдөн байцаах ажиллагаа явуулдаг байгууллагыг цөөрүүлэх бодлогын хүрээнд шинэчлэл хийхээр зорьж байгаа энэ цаг үед Улсын Ерөнхий прокурорын дэргэдэх Мөрдөн байцаах албыг Авлигатай тэмцэх газарт нэгтгэсэн буюу мөрдөн байцаах ажиллагаа явуулдаг байгууллагыг нэгээр цөөрүүлж, Авлигатай тэмцэх газрын харъяалан шалгадаг хэргийг нэмэгдүүлсэн нь хууль зүйн салбарын шинэчлэлийн угтвар нөхцөлийн нэг болж байна.

115.Нутаг дэвсгэр хариуцсан цагдаагийн газар, хэлтсүүд иргэдэд үйлчлэх танхим байгуулан өмгөөлөгчдийн холбоо болон тухайн нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулдаг өмгөөлөгч нарын байршил, утасны дугаар зэргийг байрлуулсан ба цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааг таниулах, шаардлагатай хууль эрх зүйн мэдлэг олгох зорилгоор цахим болон мэдээллийн самбарыг ажиллуулан эрх зүйн туслалцаа авах боломжийг бүрдүүлэв.

116.Аймаг орон нутагт иргэдээс цагдаагийн алба хаагчийн хууль бус үйлдэл, хүнлэг бус харилцааны талаар гомдол мэдээлэл хүлээн авах зорилгоор суурин утас ажилуулж, цагдаагийн газар хэлтсийн цахим хаягийг иргэдэд сурталчилан мэдээ мэдээлэл хүлээж аван ажиллаж байна. Орон нутгийн бүх цагдаагийн газар хэлтсүүд цахим хаягтай болсон.

117.Эрүү шүүлт тулгах, харгис хэрцгий, хүнлэг бус харилцаа, бусдын нэр төрийг гутаан доромжлохоос урьдчилан сэргийлэх зорилгоор Монгол Улсын Хүний эрхийн үндэсний комиссын 2013 оны 03 дугаар сарын 25-ны өдрийн 3/207 дугаартай зөвлөмж, Цагдаагийн ерөнхий газрын Захиргааны удирдлагын газраас хүргүүлсэн 04 дүгээр сарын 09-ний өдрийн 3/1788 дугаартай үүргийг цагдаагийн нийт алба хаагч нарт танилцуулан хэрэгжүүлж ажиллах талаар хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах эрх бүхий алба хаагч нараас баталгаа бичүүлэн ажиллаж байна.

12-р зүйл

118.Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуулийн 27 дугаар зүйлд заасан харьяаллаар эрүү шүүлт тулгах гэмт хэргийг тухайн нутаг дэвсгэрийг хариуцсан Цагдаагийн газар, хэлтсийн мөрдөн байцаагч шалгахаар болсон. Татан буугдсан Мөрдөн Байцаах Албаны тоон мэдээнээс харахад гэмт хэргийн шинжтэй гомдол мэдээллийн 90 гаран хувь нь цагдаагийн байгууллагын ажилтантай холбоотой байна. 2007-2012 онд тус Албанаас хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалт явуулсан хэрэгт холбогдогчоор нь авч үзвэл шүүгч 25, прокурор 26, мөрдөн байцаагч 115, хэрэг бүртгэгч 108, цагдаагийн байгууллагын бусад ажилтан 1094, тагнуулын байгууллагын ажилтан 39 холбогджээ.

119.2007-2012 оны байдлаар эрүү шүүлт тулгасан гэх гомдол мэдээллийг шалгасан байдлыг судлахад эрүү шүүлт тулгасан нь тогтоогдоогүй гэсэн үндэслэлээр хэрэгсэхгүй болгосон 14, гэмт хэрэг үйлдсэн нь тогтоогдсон боловч өршөөлийн тухай хуулиар хэрэгсэхгүй болсон 5, шүүхээр ял шийтгүүлсэн 5, харьцааны зөрчил гаргасан болон бусад үндэслэлээр 15 гомдол мэдээлэлд эрүүгийн хэрэг үүсгэхээс татгалзсан байна.

120.Хүний эрхийн үндэсний комисс нь 2013 онд нийт 650 гомдол хүлээж авч шийдвэрлэжээ. Үүнээс 289 нь хорих буюу цагдан хорих байгууллагад хоригдож байгаа хүмүүсээс ирүүлсэн гомдол байсан аж. Он гарсаар 282 гомдол хүлээн авсны 134 нь хорих анги, цагдан хорих байгууллагад хоригдож байгаа хүмүүсээс иржээ. Энэ нь цаашид өсөх хандлагатай байна.

121.Сүүлийн жилүүдэд ирүүлж байгаа өргөдөл гомдол нь эрүүдэн шүүх, нэр төрийг нь доромжлон харьцаж байгаа талаар дурдах болсон. Тиймээс ХЭҮК хорих ангиудад байнгын шалгалт болон сургалт зохион байгуулдаг байна.

122.Цаашид Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж шийтгэхийн эсрэг конвенцийн нэмэлт протоколд нэгдэн орох асуудлыг судлан шийдвэрлэж, Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцүүлсэн. Энэ хүрээнд Тахарын албаны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулж Шүүн таслах ажиллагааны эсрэг гэмт хэргийг мөрдөх эрхийг тус албанд шилжүүлэх боломжийг судалж байна.

13-р зүйл

123.Монгол Улсын УИХ-ын чуулганаар 2013 онд батлагдсан Төлбөрийн чадваргүй яллагдагчид эрх зүйн туслалцаа үзүүлэх тухай хууль нь 2014 оны 1 дүгээр сарын 1-ны өдрөөс эхлэн хүчин төгөлдөр хэрэгжиж эхэлсэн.

124.Энэ хүрээнд Хууль зүйн сайд, Сангийн сайд нарын хамтарсан 2014 оны 01 сарын 20-ны өдрийн А/05/8 дугаар тушаалаар Хууль зүйн туслалцааны төвийн салбаруудын орон

тоо, байршлыг баталсан. Хууль зүйн туслалцааны төв нь ажлын алба, 32 салбартайгаар улсын хэмжээнд нийслэлийн 9 дүүрэг, 21 аймаг болон 3 суманд төлбөрийн чадваргүй яллагдагчид хууль зүйн туслалцаа үзүүлэх үйл ажиллагааг явуулж байна.Одоогийн байдлаартөвд ажлын албаны 9 албан хаагч, 47 улсын өмгөөлөгч, 4 өмгөөлөгчийн туслах ажиллаж эхлээд байна. /Хавсралт 7,8,9/

125.Хууль зүйн туслалцааны төвд 2014 оны 2-6 дугаар сард нийт **982** хэргийн **1046** холбогдогч үнэ төлбөргүй өмгөөллийн үйлчилгээ авахаар хандсан байна. Үүнээс **479** хэргийг шүүхээр бүрэн шийдвэрлэж,шүүхийн өмнөх шатанд **66** хэргийг шийдвэрлэн, **358** хэрэг шийдвэрлэх шатанд байна.Мөн нийт хандсан иргэдээс харьяаллын бус, төлбөрийн чадвартай нь тогтоогдсон, өмгөөлөгчөөс татгалзсан зэрэг шалтгаанаар **79** хэрэг татгалзагдсан. Үүнд өмгөөллийн үйлчилгээ үзүүлэхээс төлбөрийн чадвартай болох нь тогтоогдсон 37 хэрэг, харьяаллын биш 24 хэрэг, өмгөөлөгчөөс татгалзсан 9 хэрэг, бусад шалтгаанаар 9 хэргийн холбогдогчид өмгөөллийн үйлчилгээ үзүүлэхээс татгалзсан байна.

126.Хууль зүйн туслалцааны төвийн салбарын улсын өмгөөлөгчид 2128 иргэнд хууль зүйн зөвлөгөө өгч ажиллажээ.Тухайлбал, Баян-Өлгий, Увс, Говь-Алтай,Дундговь аймаг, Налайх, Хан-Уул, Баянзүрх дүүргийн туслалцааны төвүүд хамгийн олон иргэнд хууль зүйн анхан шатны зөвлөгөө өгч тусалжээ. 2014 оны эхний 4 сарын мэдээнээс үзэхэд нэг өмгөөлөгчид ноогдох хэргийн тоо сард дунджаар 5-6 орчим байна.Энэ үзүүлэлт цаашид нэмэгдэх хандлагатай байгаа болно.

127.Дээрх хүснэгтээс дүгнэхэд үйлчлүүлэгчдийн дийлэнх хувь нь мөрдөн байцаалтын (49.2%) болон анхан шатны шүүхийн шатнаас (28.3%) өмгөөллийн туслалцаа авахаар хандсан байна. Улсын өмгөөлөгчдийн шүүхээр шийдвэрлүүлсэн хэргийг ангиллаар нь авч үзвэл:

- онц хүнд гэмт хэрэг 41 буюу 7,5 %-ийг,
- хүнд гэмт хэрэг 93 буюу 17 %-ийг,
- хүндэвтэр гэмт хэрэг 342 буюу 62.7 %-ийг
- хөнгөн гэмт хэрэг 76 буюу 13.9 %-ийг тус тус эзэлжээ. /хавралт 7/ Хууль

зүйн туслалцаа авсан эрүүгийн хэргийн дийлэнх хувийг /62.7%/ хүндэвтэр хэрэг эзэлж байна.

128.Хууль зүйн туслалцаа авсан гэмт хэргийг төрлөөр нь харьцуулвал, бусдын эд хөрөнгийг хулгайлах /53,3 %/, бусдын бие, махбодид хөнгөн, хүндэвтэр, хүнд гэмтэл санаатай учруулах /20,1%/, танхайрах гэмт хэрэг /10%/ байна. /Хавсралт 8/Дээр дурдсан тоон үзүүлэлтээс харахад өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг дийлэнх хувийг эзэлж байна. Гэмт хэрэгт холбогдож байгаа төлбөрийн чадваргүй иргэд ихэвчлэн эрхэлсэн тодорхой ажилгүй, тогтмол орлогогүй, ам бүл олон өрхийн гишүүн байна.

129. Улсын өмгөөлөгчийн үйл ажиллагааны хүртээмж, энэ талаарх мэдээлэл олон нийтэд хүрсэн эсэх, ихэвчлэн хаанаас улсын өмгөөлөгчид хандаж байгаа талаар судлан үзэхэд тухайн үйлчлүүлэгч болон түүний төлөөллийн хүн улсын өмгөөлөгчид шууд биечлэн хандаж байна. Нийт үйлчлүүлэгчдийн 43% нь шууд ханджээ. Түүнчлэн шүүх, мөрдөн байцаах, цагдан хорих байгууллага зэрэг хууль хяналтын байгууллагууд төвийн Ажлын албанд хандан өмгөөлөгч томилуулах хүсэлт их гаргаж байна. /Хавсралт 9/

130. Цагдаагийн ерөнхий газрын дотоод хяналт аюулгүй байдлын газар нь иргэд, байгууллагаас цагдаагийн алба хаагчийн сахилга, ёс зүйтэй холбоотой өргөдөл, гомдлыг хүлээн авч шалгалтын ажиллагааг явуулдаг бөгөөд 2008-2013 оны хооронд иргэд, байгууллагаас “цагдаагийн алба хаагч нь эрүүдэн шүүж хэрэг хүлээлгэсэн” гэсэн өргөдөл, гомдол бүртгэгдээгүй байна.

131. Улсын гэмт хэргийн сангаас шүүж үзэхэд: хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч хүч хэрэглэж буюу хүч хэрэглэхээр заналхийлэх, тарчилган зовоох, тохуурхан даажигнах, хуурч мэхлэх зэрэг хууль бус арга хэрэглэж мэдүүлэг өгөхийг албадан эрүү шүүлт тулгасан гэмт хэрэг 2010 онд 1, 2011 онд 9, 2012 онд 1, 2013 онд 1 бүртгэгдэж Шүүхээр шийдвэрлэгдсэн байна. Нийслэлд 5, Увс 3, Дорноговь, Сэлэнгэ, Хэнтий, Ховд аймагт тус бүр 1 гэмт хэрэг тус тус бүртгэгджээ.

Зүйл 14.

“Хууль бусаар баривчлагдаж эсхүл цагдан хоригдож хохирсон этгээд хохирлоо албадан нөхөн төлүүлэх эрхтэй.”

Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пактын 9 дүгээр зүйлийн 5 дахь хэсэг

“Оролцогч улс өөрийн эрх зүйн тогтолцоогоороо эрүүдэн шүүгдсэн этгээд хохирлоо арилгуулах, шударга, хангалттай нөхөн төлбөр авах эрх, түүний дотор эрүүл мэндээ бүрэн сэргээхэд шаардлагатай төлбөр гаргуулах эрхийг хүлээн зөвшөөрнө. Эрүүдэн шүүгдсэний улмаас хохирогч нас барвал асран халамжлагч нөхөн төлбөр авах эрхтэй.”

Эрүүдэн шүүхийн эсрэг конвенцийн 14 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэг

132. гэж заасан нь эрүү шүүлтийн улмаас учирсан хохирол, эрүүл мэнд, сэтгэл санааны нөхөн төлбөр авах эрхийг баталгаажуулсан байна. НҮБ-аас батлан гаргасан “Гэмт хэргийн болон эрх мэдлээ урвуулан ашигласны улмаас хохирсон хүмүүсийн эрх зүйн хамгаалалтыг хангах үндсэн зарчмууд”-ын 3.3.-т төрийн албан тушаалтан болон төрийг төлөөлж албан үүрэг гүйцэтгэж буй этгээд үндэснийхээ хууль тогтоомжийг зөрчиж, эрх

мэдлээ урвуулан болон хэтрүүлэн ашигласан бол хохирогч төрөөс нөхөн төлбөр авах эрхтэй байна.

133.Тухайн хохирлыг хариуцах засгийн газар нь өөрчлөгдсөн тохиолдолд тухайн асуудлыг хариуцах байгууллага хохирлыг барагдуулна хэмээн заажээ. Тиймээс олон улсын эрх зүйн зохицуулалтаар эрүү шүүлтийн улмаас учирсан хохирлыг шударгаар, хангалттай нөхөн төлөх үүргийг Монгол Улсын Засгийн газар хүлээж байна. Өөрөөр хэлбэл эрүү шүүлтийн улмаас учирсан хохирлыг төр хариуцан арилгах үүрэгтэй.

134.Түүнчлэн Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлийн 14 дэх хэсэгт "...бусдын хууль бусаар учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх..." гэж хохирол нөхөн төлүүлэх эрхийг баталгаажуулсан.

135.Хохирол нөхөн барагдуулсан байдал: Дээрх хуулийн заалтын хэрэгжилт практикт хангалтгүй, мөн төсвийн байгууллагад шүүхийн шийдвэрээр тогтоосон төлбөрийг барагдуулахад зориулан хөрөнгө тусгайлан төсөвлөн олгогдоггүйгээс энэ төрлийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа 2009 он хүртэл зогсонги байдалд орж, төсвийн байгууллагын төлбөрийн гүйцэтгэх баримт бичиг 1996 оноос хойш ихээр хуримтлагдаж, шүүхийн шийдвэртэй төлбөр он дамжин үргэлжилж, шүүхийн шийдвэрийг гүйцэтгэхэд хүндрэлтэй нөхцөл байдлыг үүсгэсэн.

136.Засгийн газрын тогтоолоор 2008 онд 16 иргэнд 183.2 сая төгрөгийн нөхөн төлбөрийг олгуулсан. Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны явцад учирсан хохирлыг Засгийн газрын тусгай сангийн хуульд заасны дагуу Засгийн газрын нөөц сангаас гаргуулахаар шүүхээс шийдвэрлэж байгаа ч уг төлбөрийг төрийн байгууллага, албан хаагчийн буруутай үйл ажиллагааны улмаас учирсан хохирлыг барагдуулах ажлын хүрээнд нэгтгэн шийдвэрлэж Хууль зүйн сайдын тухайн жилийн төсөвт тусган, гүйцэтгэлийг хангаж байгаа болно.

137.Уг ажлын хүрээнд 2008-2014 оны 9 дүгээр сарын 10-ны байдлаар 41.1 тэрбум төгрөгийг төрөөс олгох ажиллагаа явагдснаас 403 иргэнд 7.7 тэрбум төгрөг олгогдсон бөгөөд үүнээс эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа явцад буюу хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор, шүүгчийн буруутай үйл ажиллагааны улмаас хохирсон 137 иргэнд 1.5 тэрбум төгрөг /энэ дүн иргэнд олгосон төлбөрийн дүнд багтана/мөн 234 хуулийн этгээдэд 33.4 тэрбум төгрөгийн төлбөрийг шүүхийн шийдвэрийг үндэслэн төрөөс олгох ажиллагаа явагдсан.

138. Дээрх мөнгөн хөрөнгийн хуваарилалтыг жилд олгосон хэмжээгээр харуулбал:

1.2008 онд эрүүгийн хэргийн улмаас хохирсон 16 иргэнд 183.2 сая төгрөгийг,

2.2009 онд Хууль зүйн сайдын төсөвт 3.4 тэрбум төгрөгийн тусгуулснаар уг мөнгөн хөрөнгийг 132 иргэн, хуулийн этгээдэд хуваарилан олгосон.

2011 онд Хууль зүйн сайдын төсөвт 11.7 тэрбум төгрөгийн тусгуулснаар уг мөнгөн хөрөнгийг 65 иргэн, хуулийн этгээдэд хуваарилан олгосон. Үүнд:

- 30 иргэнд 229.4 сая төгрөгийг олгосон бөгөөд үүнээс эрүүгийн хэргийн улмаас хохирсон 3 иргэнд 11.7 сая төгрөгийг,
- 35 хуулийн этгээдэд 11.5 тэрбум төгрөгийг олгосон.

2012 онд Хууль зүйн сайдын төсөвт 12.0 тэрбум төгрөгийн тусгуулснаар уг мөнгөн хөрөнгийг 240 иргэн, хуулийн этгээдэд хуваарилан олгосон. Үүнд:

- 165 иргэнд 4.3 тэрбум төгрөгийг олгосон бөгөөд үүнээс эрүүгийн хэргийн улмаас хохирсон 44 иргэнд 417.8 сая төгрөгийг,
- 75 хуулийн этгээдэд 7.7 тэрбум төгрөгийг олгосон.

2013 онд Хууль зүйн сайдын төсөвт 6.7 тэрбум төгрөгийн тусгуулснаар уг мөнгөн хөрөнгийг 61 иргэн, хуулийн этгээдэд хуваарилан олгосон. Үүнд:

- 46 иргэнд 542.3 сая төгрөгийг олгосон бөгөөд үүнээс эрүүгийн хэргийн улмаас хохирсон 30 иргэнд 484.4 сая төгрөгийг,
- 15 хуулийн этгээдэд 6.2 тэрбум төгрөгийг олгосон.

2014 онд Хууль зүйн сайдын төсөвт 6.7 тэрбум төгрөгийн тусгуулснаар уг мөнгөн хөрөнгийг хуваарилах ажиллагаа явагдаж байгаа болно. Үүнд:

- 29 иргэнд 1.6 тэрбум төгрөгийг олгосон бөгөөд үүнээс эрүүгийн хэргийн улмаас хохирсон 9 иргэнд 108.2 сая төгрөгийг,
- 11 хуулийн этгээдэд 4.5 тэрбум төгрөгийг олгох ажиллагаа явагдаж, төсөвт тусгагдсан үлдэгдэл хөрөнгийн хуваарилалт одоогоор шийдвэрлэгдээгүй байна.

139. Монгол Улсын Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын нэхэмжлэл: Монгол Улсын Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын тухай хуулийн 17 дугаар зүйлийн 17.1.1. дэх хэсэгт “аж ахуйн нэгж, байгууллага, албан тушаалтан, хувь хүн хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчсөн тухай асуудлаар шүүхэд нэхэмжлэл гаргах, шүүх хуралдаанд хуулиар тогтоосон журмын дагуу биечлэн болон төлөөлөгчөө оролцуулах;” гэж заасны дагуу Хүний эрхийн Үндэсний Комисс нь эрүү шүүлтэд өртсөн хилс хэрэгт шалгагдсан, хоригдсон хүнд учирсан хохирогчдын хохирлыг төрөөс нэхэмжилж, шүүхийн практик тогтоосон байна.

140. Комисс 2001 онд байгуулагдсан бөгөөд өнгөрсөн хугацаанд нийт 24 нэхэмжлэл шүүхэд гаргасан боловч шүүх сэтгэл санааны болон эрүүл мэндийн хохирлыг ихэнхдээ хэрэгсэхгүй болгож, цөөхөн тохиолдолд маш багаар тогтоож шийдвэрлэсэн байдаг. Хилс хэрэгт холбогдсон, эрүү шүүлтэд өртсөний улмаас учирсан хохирлыг арилгуулахаар Комисс Засгийн газраас 1’021’322’000 төгрөг нэхэмжилсэн боловч шүүх 209’475’149 төгрөгийг буюу 21 орчим хувийг хангаж шийдвэрлэсэн юм.

Зүйл 15.

141.Тайлангийн хугацаанд Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд 2008 он, 2014 онд томоохон хэмжээний өөрчлөлт оруулсан байна. Энэ нь хүний эрхийг хуульчлан баталгаажуулахад чиглэсэн заалтууд байсан.

Нотлох баримттай холбоотой Монгол Улсын Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд шинээр орсон нэмэлт, өөрчлөлтийг дурдвал:Тус хуулийн 7 дугаар зүйл. Шүүн таслах ажиллагааг талуудын эрх тэгш байдал, мэтгэлцээний үндсэн дээр явуулах 17.1.Шүүн таслах ажиллагаа нь эрх тэгш бүхий яллах, өмгөөлөх талын мэтгэлцээний үндсэн дээр явагдана. Анхан шатны шүүхийн шүүн таслах ажиллагааны мэтгэлцэх зарчмыг хангахдаа шүүх хуралдаанд талууд, тэдгээрийн өмгөөлөгч, хууль ёсны төлөөлөгч болон улсын яллагчид асуулт асуух, хариулах, нотлох баримтыг танилцуулах, өөрсдийн тайлбар өгөх, үндэслэлээ хамгаалах, үгүйсгэх боломжийг тэгш олгоно. /Энэ хэсгийн 2 дахь өгүүлбэрийг 2014 оны 4 дүгээр сарын 24-ний өдрийн хуулиар нэмсэн/

49 дүгээр зүйл. Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэхэд шүүгч оролцож болохгүй үндэслэл

49.1.5.ашиг сонирхлын зөрчил үүсэж болзошгүй нөхцөл байдал байгаа бол. /Энэ заалтыг 2014 оны 4 дүгээр сарын 24-ний өдрийн хуулиар нэмсэн/

79 дүгээр зүйл. Нотлох баримт

79.1.Гэмт хэргийн нөхцөл байдлын талаар хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу олж авсан баримт сэлт, мэдээллийг нотлох баримт гэнэ. /Энэ хэсэгт 2009 оны 12 дугаар сарын 3-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/

134 дүгээр зүйл. Эд хөрөнгө битүүмжлэх

134.1.Иргэний нэхэмжлэл болон эд хөрөнгө хурааж болзошгүй явдлыг хангах зорилгоор яллагдагч, сэжигтэн, эсхүл хуулиар тэдний өмнөөс эд хөрөнгийн хариуцлага хүлээвэл зохих хүний эд хөрөнгийг битүүмжлэх, эсхүл гэмт хэрэг үйлдэж олсон хөрөнгө, орлого гэдгийг нотлох хангалттай үндэслэл байгаа бол уг хөрөнгө, орлогыг битүүмжлэх үүрэгтэй. /Энэ хэсгийг 2014 оны 1 дүгээр сарын 16-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан/

134.11.Гэмт хэрэг үйлдэж олсон хөрөнгө, орлогыг битүүмжлэх арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд тухайн гэмт хэрэг үйлдэж олсон орлогыг эзэмшигч нь тодорхойгүй, эсхүл эзэмшигчид мэдэгдэх нь тус үйл ажиллагааны зорилгод хор хохирол учруулахаар бол эзэмшигч, өмчлөгчид урьдчилан мэдэгдэхгүй байж болно.

/Энэ хэсгийг 2014 оны 1 дүгээр сарын 16-ны өдрийн хуулиар нэмсэн/

208 дугаар зүйл. Эрүүгийн хэргийг хэрэгсэхгүй болгох үндэслэл

208.1.Дор дурдсан үндэслэлээр эрүүгийн хэргийг хэрэгсэхгүй болгоно:

208.1.1.энэ хуулийн 24.1.1-24.1.6-д заасан тохиолдолд;

/Энэ заалтад 2008 оны 2 дугаар сарын 1-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт орсон/ гэсэн нэмэлт өөрчлөлтүүд тус тус оржээ.

Зүйл 16 Харгис хэрцгийгээр байцаан шийтгэхийг төр нь хориглох, хянах

142.2008 оны 7 сарын 1-ний хэрэг явдлын дараагаар цагдаагийн удирдлагыг уг үйл явдлын улмаас 5 хүний амь нас үрэгдсэн явдалд гэм буруутай эсэхийг шүүхээр шийдвэрлэх үед өмнө нь бид бол цэрэгжсэн байгууллага учраас тушаалаар хөдөлдөг гэсэн ойлголттой байсан боловч яг шүүхээр хэрэг шийдвэрлэх явцад бид иргэнд үйлчилдэг байгууллага болохоор цэргийн гэмт хэргээр зүйлчлэгдэхгүй гэж маргаж байсан.

143.Учир нь цагдаагийн байгууллага нь хууль сахиулах үйл ажиллагааг явуулахдаа иргэн лүүгээ хандсан зорлиго нь илүү тодорхой харагдаж байдаг хууль сахиулах чиг үүрэгтэй байгууллага болохоос цэргийн байгууллага биш гэсэн гаргалгааг гаргаж ирсэн. Гэхдээ цагдаагийн байгууллага бол цэргийн байгууллага биш боловч захиргааны байгууллага бас биш юм. Иймд ямар байгууллага байх ёстой вэ гэдэг асуудал хөндөгдсөн. Иймд бид цэргийн болон иргэний байгууллагын дунд “Хууль сахиулах байгууллага” гэсэн шинэ статус байх ёстой гэж үзсэний үндсэн дээр энэхүү шинэчлэлийг хийж байна.

144.Үндэслэл бүхий сэжиг, гэмт хэрэг, зөрчлийг бүртгэх, мөрдөн шалгах эрх бүхий цагдаа, мөрдөх болон хилийн алба, татвар, гааль зэрэг хууль сахиулах байгууллага, албан тушаалтны үйл ажиллагааг хүний эрх, эрх чөлөөг дээдэлсэн, ашиг ашиг сонирхлын зөрчил, авилгаас ангид нэгдсэн зарчим, журмаар хэрэгжих эрх зүйн баталгааг бүрдүүлэх шаардлагад үндэслэн Хууль сахиулах үйл ажиллагааны тухай бие даасан хуулийн төслийг боловсруулж байна.

145.Гэмт хэрэг илрүүлэх хойшлуулушгүй ажиллагаа, хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах гүйцэтгэх ажил, нийгмийн хэв журам сахиулах, нийтийн аюулгүй байдлыг хангах, гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажиллагаанууд “хууль сахиулах үйл ажиллагаа” гэсэн ойлголтод багтаж хууль сахиулагчийн эрх зүйн байдлыг тусгайлсан хуулиар тогтооно. Ингэснээр хүний халдашгүй эрхийг хязгаарлах, өмч хөрөнгөд халдах ажиллагаа нэг стандартаар хэрэгжих юм.

146.Ийнхүү хууль сахиулах үйл ажиллагаа нэг стандартад орсноор эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагаанд байдаг үндэслэлгүй цагдан хорих, хөтөлж байцаах, нэр хүндийг нь гутаан доромжилж харьцах зэрэг эрүү шүүлтийн амь бөхтэй оршсоор байгаа хэлбэрүүдийг хязгаарлах боломжтой болж байгаа юм.

147.Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд байгаа олон ажиллагаа, үндэслэл журмууд хууль сахиулах ажиллагаанд хамаарч байгаатай холбоотойгоор Гэмт хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн төсөл боловсруулагдаж байна.

148. Энэ хуулийн төсөлд хүнийг гэмт хэрэгт сэрдэж, баривчилсан үеэс эхлэн зөвшөөрөл олгох эрх бүхий шүүгч цагдан хорих, бусад эрхийг хязгаарлах бүхий л ажиллагааг хүний эрхийг хангаж байгаа эсэхийг харгалзаж, зөвшөөрөл олгодог байхаар тусгахаар боловсруулж байна.

149. Түүнчлэн Улсын Их Хурлаас 2012 оны 37 дугаар тогтоолоор баталсан Засгийн газрын 2012-2016 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт тусгагдсаны дагуу зохион байгуулалттай, нууц далд аргаар үйлдэгддэг гэмт хэргийг мөрдөн шалгах “мөрдөх алба”, шүүхийн шат дахь гэрч, хохирогч, шүүгчийн аюулгүй байдлыг хамгаалах чиг үүрэгтэй “тахарын алба” зэрэг байгууллагуудыг шинээр байгуулан ажиллаж байна.

150. 2014 онд Цагдаагийн албаны тухай хууль, Тахарын албаны тухай хууль шинээр батлагдан хэрэгжиж байгаа бөгөөд мөн тус онд Авлигын эсрэг хуульд нэмэлт өөрчлөлт орсон байна.

1. Түүнчлэн дараах хууль тогтоомжоор хүнлэг бус гутаан доромжилсон хандлага залхаан цээрлүүлэлт зэрэг харгис хэрцгийгээр байцаан шийтгэхийг төр нь хориглох хянаж байх талаар заасан байна. Үүнд: Цагдаагийн албаны тухай хууль 41.1-т “Цагдаагийн албаны тухай хууль тогтоомж, өргөсөн тангаргаа зөрчсөн цагдаагийн алба хаагчид ял шийтгэл хүлээлгэхээргүй бол Хууль сахиулагчийн эрх зүйн байдлын тухай хууль, энэ хууль болон цагдаагийн албаны ёс зүйн дүрмийг баримтлан сахилгын хариуцлага ногдуулна.

2. Тахарын албаны тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.1-т “Тахарын албаны тухай хууль тогтоомж, өргөсөн тангаргаа зөрчсөн алба хаагчид ял шийтгэл хүлээлгэхээргүй бол энэ хууль болон Хууль сахиулагчийн эрх зүйн байдлын тухай хууль, Тахарын албаны алба хаагчийн ёс зүйн дүрмийг баримтлан сахилгын хариуцлага ногдуулна.

3. Авлигын эсрэг хуулийн 7.1.3 -т хориглох зүйлийг заахдаа “албан үүргээ гүйцэтгэхдээ хууль бусаар аливаа хувь хүн, хуулийн этгээдэд давуу байдал олгох, олгохоор амлах, бусдын эрхийг хязгаарлах;”

151. Хуульчийн эрх зүйн байдал буюу хууль сахиулагч болон хуульчийн үйл ажиллагааны ялгаа заагийг тодорхой болгох зорилгын хүрээнд өнгөрсөн 2012-2013 онд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн санаачлагаар Шүүхийн шинэтгэлийн багц хуулиуд батлагдсан. Хуульчийн эрх зүйн байдлын тухай хууль, Шүүхийн тухай хууль, Шүүгчийн эрх зүйн байдлын тухай хууль батлагдсан бөгөөд одоо Прокурорын эрх зүйн байдлын тухай хуулийг дараагийн шатанд шинэчлэхээр төлөвлөж байна.

Монгол улсаас гадаад улстай байгуулсан Эрүүгийн болон иргэний хэрэгт эрх зүйн туслалцаа харилцан үзүүлэх тухай, Гэмт этгээд шилжүүлэх тухай болон Ялтан шилжүүлэх тухай гэрээний жагсаалт

№	Улсын нэр	Гэрээний нэр	Байгуулсан
1.	Унгар	Иргэн, гэр бүл, эрүүгийн хэргийн талаар эрхийн туслалцаа харилцан үзүүлэх тухай	1968-11-22
2.	Болгар	Иргэн, гэр бүл, эрүүгийн хэргийн талаар эрхийн туслалцаа харилцан үзүүлэх тухай	1968-11-27
3.	Румын	Иргэн, гэр бүл, эрүүгийн хэргийн талаар эрхийн туслалцаа харилцан үзүүлэх тухай	1972-11-25
4.	Чех	Иргэн, гэр бүл, эрүүгийн хэргийн талаар эрхийн туслалцаа харилцан үзүүлэх болон эрх зүйн харилцааны тухай	1976-10-15
5.	Словак	Иргэн, гэр бүл, эрүүгийн хэргийн талаар эрхийн туслалцаа харилцан үзүүлэх болон эрх зүйн харилцааны тухай	1976-10-15
6.	Ардчилсан Солонгос	Иргэн, гэр бүл, эрүүгийн хэргийн талаар эрхийн туслалцаа харилцан үзүүлэх тухай	1988-10-29
7.	Куба	Иргэн, гэр бүл, эрүүгийн хэргийн талаар эрхийн туслалцаа үзүүлэх тухай	1989-8-16
8.	Хятад	Иргэн, гэр бүл, эрүүгийн хэргийн талаар эрхийн туслалцаа харилцан үзүүлэх тухай Гэмт этгээдийг шилжүүлэн өгөх тухай Ялтан шилжүүлэх тухай	1989-8-31 1997-8-19 2011-06-16
9.	Франц	Иргэний хэргийн талаар эрх зүйн туслалцаа харилцан үзүүлэх, иргэний хэргийн талаархи шийдвэрийг хүлээн зөвшөөрөх, биелүүлэх тухай конвенц	1992-2-27
10.	Казакстан	Иргэний болон эрүүгийн хэргийн талаар эрхийн туслалцаа харилцан үзүүлэх тухай Гэмт хэрэг үйлдэгсдийг эрүүгийн хариуцлагад татах буюу таслан шийдвэрлэх тогтоолыг биелүүлэхээр шилжүүлэн өгөх тухай	1993-10-22 1993-10-20
11.	Польш	Иргэн, гэр бүл, хөдөлмөр, эрүүгийн хэргийн талаар эрх зүйн туслалцаа үзүүлэх болон эрх зүйн харилцааны тухай	1998-10-19
12.	Орос	Эрх зүйн туслалцаа үзүүлэх, иргэний ба эрүүгийн хэргийн талаархи эрх зүйн харилцааны тухай	1999-4-20
13.	Солонгос	Эрүүгийн хэргийн талаар эрх зүйн туслалцаа харилцан үзүүлэх тухай Гэмт этгээдийг шилжүүлэн өгөх тухай Ялтан шилжүүлэх тухай гэрээ Иргэний болон худалдааны хэргийн талаар эрх зүйн туслалцаа харилцан үзүүлэх тухай	1999-5-31 1999-5-31 2008-5-29 2008-10-15
14.	Украин	Иргэн, гэр бүл, эрүүгийн хэргийн талаар эрхийн туслалцаа харилцан үзүүлэх тухай	1995-6-27
15.	Вьетнам	Иргэн, гэр бүлийн болон эрүүгийн хэргийн талаар эрх зүйн туслалцаа харилцан үзүүлэх тухай	2000-4-17

16.	Киргиз	Эрүүгийн хэргийн талаар эрх зүйн туслалцаа харилцан үзүүлэх тухай	1999-12-4
17.	Турк	Иргэн, аж ахуйн болон эрүүгийн хэргийн талаар эрх зүйн туслалцаа харилцан үзүүлэх тухай	2000-5-2
18.	Энэтхэг	Иргэн, аж ахуйн хэргийн талаар эрх зүйн туслалцаа харилцан үзүүлэх тухай Эрүүгийн хэргийн талаар эрх зүйн туслалцаа харилцан үзүүлэх тухай Гэмт этгээдийг шилжүүлэн өгөх тухай	2001-1-3
19.	Канад	Ялтан шилжүүлэн өгөх тухай	2004-10-23

**Монгол улсаас гадаад улстай байгуулсан иргэн, эрүүгийн хэргийн талаар
эрх зүйн туслалцаа харилцан үзүүлэх болон гэмт этгээдийг шилжүүлэн өгөх,
ялтан шилжүүлэх тухай гэрээ**

	Зохицуулсан харилцаа	Гэрээний тоо	Гэрээнд заасан	
			Төв байгууллага / гэрээний тоо	
1	Иргэний хэрэгт эрх зүйн туслалцаа үзүүлэх	16	Хууль зүйн яам	6
			Улсын дээд шүүх	10
			Нотариатын байгууллага	3
2	Эрүүгийн хэрэгт эрх зүйн туслалцаа үзүүлэх	16	Хууль зүйн яам	4
			Улсын ерөнхий прокурорын газар	12
3	Гэмт этгээд шилжүүлэх	15	Хууль зүйн яам	4
			Улсын ерөнхий прокурорын газар	11
			Цагдаагийн ерөнхий газар	1
4	Ялтан шилжүүлэх	7	Хууль зүйн яам	5
			Улсын ерөнхий прокурорын газар	2

ЯЛТАН ШИЛЖҮҮЛСЭН ТАЛААРХ СУДАЛГАА

№	Огноо	Улсын нэр	Хүний тоо	Тайлбар
1	2009	Казакстан	2	Шилжүүлж авсан
		БНХАУ	1	Шилжүүлж авсан
		Чех	1	/УДШ-д харьяалал тогтоолгох санал тавьсан / шийдвэрлэгдээгүй
2	2010	БНХАУ-ын ӨМӨЗО	1	/УДШ-д харьяалал тогтоолгох санал тавьсан / шийдвэрлэгдээгүй
		ОХУ	1	Шилжүүлж авсан
3	2011	Казакстан	3	/УДШ-д харьяалал тогтоолгох санал тавьсан / шийдвэрлэгдээгүй
		Хятад	1	/Хятад улсаас иргэнээ шилжүүлэн авах хүсэлт ирүүлсэн/ шийдвэрлэгдээгүй
		Солонгос	1	Шилжүүлж авсан
4	2012	БНХАУ	2	/УДШ-д харьяалал тогтоолгох санал тавьсан / шийдвэрлэгдээгүй
5	2013	Солонгос	2	Санал тавьсан
		БНХАУ	3	
		Казакстан	2	
		Хонг Конг	1	
		Чех	1	

**Нийт цагдан хоригдсон хүний тоо
/2007-2014 оны эхний хагас жил/**

	2007 он	2008 он	2009 он	2010 он	2011 он	2012 он	2013 он	2014 оны эхний хагас жилд
эр	1592	1674	1324	1401	1306	1129	1099	1192
эм	106	141	84	97	100	80	79	75
эр хүү	72	49	53	55	50	25	38	29
эм хүү	1	5	2	2	2		1	1
нийт	1771	1869	1463	1555	1458	1234	1217	1297

**Шалгаж байгаа болон, шийдвэрлэсэн эрүүгийн хэрэгт холбогдон шалгагдсан
холбогдогч нарын тоон мэдээлэл**

Дэс дугаар	Гүйцэтгэл		Үзүүлэлт							2014 оны эхний хагас жил
			2007 он	2008 он	2009 он	2010 он	2011 он	2012 он	2013 он	
1.	Нийт шалгасан эрүүгийн хэрэг		85	193	180	132	142	164	187	162
2	Үүнээс	Яллах дүгнэлтээр	16	60	51	41	43	33	43	44
		Хэрэгсэхгүй болгох	12	37	37	40	35	33	41	21
		Харьяаллын дагуу шилжүүлсэн	8	37	39	20	27	25	30	16
		Эрүүгийн хэрэг нэгтгэсэн	4	13	22	10	7	24	21	6
		Түдгэлзүүлсэн	3	11	6	6	3	2	13	8
		Ажиллагаанд	44	35	25	15	27	47	39	67
3.	Хэргийн холбогдогч		170	421	407	340	313	293	400	426
4.	Үүнээс	Гадаадын иргэн	2.9%	1.4%	3%	2%	1%	0.3%	-	-
5.	Цагдан хорих ТСАХ авагдсан хүн		9	25	9	7	6	22	66	17
	Үүнээс	Гадаадын иргэн	6							
6.	Улсын хилээр нэвтрэх эрхийг түр түдгэлзүүлсэн гадаад улсын иргэн								20	

Тайлбар: Шалгагдсан эрүүгийн хэрэг, гомдол мэдээллийн тоон мэдээ нь хэрэг, холбогдогчийн тоо давхардсан байдлаар гарч байгаа болно.

**УЛСЫН ЕРӨНХИЙ ПРОКУРОРЫН ДЭРГЭДЭХ
МӨРДӨН БАЙЦААХ АЛБА /хуучнаар/-НЫ 2007-2013 ОНЫ
МӨРДӨН БАЙЦААЛТЫН АЖЛЫН ТООН ҮЗҮҮЛЭЛТ**

1. Нийт шалгасан гэмт хэргийн шинжтэй гомдол мэдээллийн тоо

	2007 он	2008 он	2009 он	2010 он	2011 он	2012 он	2013 он
Эрүүгийнхэрэгүүсгэсэн	22 1	16 9	17 1	13 2	18 3	149	145
Эрүүгийнхэрэгүүсгэхээстатгалзахсаналгарг асан	28 8	27 5	24 0	28 3	34 4	310	558
Харъяаллындагуушилжүүлсэн	10 1	70	10 7	78	23 5	104	78
Нийт	61 0	51 4	51 8	49 3	76 2	563	781

2. Гэмт хэргийн шинжтэй гомдол мэдээллийн төрөл

	2007 он	2008 он	2009 он	2010 он	2011 он	2012 он	2013 он
Шүүнтаслахажиллагааныэсрэггэмтхэрэг	11 5	90	13 6	12 9	24 0	20 9	32 3
Өмчийнэсрэггэмтхэрэг	74	45	38	47	48	30	35
Албантушаалынэсрэггэмтхэрэг	69	17	25	39	96	68	77
Нийгмийнаюулгүйбайдлынэсрэггэмтхэрэг	12	18	17	14	25	8	10
Хүнийамьбиеэрүүлмэндийнэсрэггэмтхэрэг	27 2	26 1	22 3	17 5	22 3	19 1	20 0
Тээврийнхэрэгсэлийнхөдөлгөнийаюулгүйбайд ал, албанжурмынэсрэггэмтхэрэг	50	68	29	65	93	62	88
Захиргааныжурмынэсрэггэмтхэрэг	6	3	31	3	4	6	4
Бусадтөрлийнгэмтхэрэг	16	15	27	30	23	9	29
нийт	61 4	51 7	52 6	50 2	75 2	58 3	76 6

3.Гэмт хэргийн шинжтэй гомдол мэдээллийн холбогдогчийн судалгаа

	2007 он	2008 он	2009 он	2010 он	2011 он	2012 он	2013 он
Шүүгч	20	13	17	18	28	25	33
Прокурор	17	3	11	14	48	16	44
Мөрдөнбайцаагч	100	76	94	113	183	158	230
Хэрэгбүртгэгч	79	44	21	33	40	38	35
Цагдаагийнбайгууллагынажилтан	392	369	369	316	449	302	422
Тагнуулынбайгууллагынажилтан	3	12	14	8	19	9	13
Энгийнхүн	3					15	
нийт	614	517	526	502	767	563	777

4. Эрүүдэн шүүхийн чиглэлээр шалгасан гомдол мэдээлэл, эрүүгийн хэргийн судалгаа

Он	ШТАЭГХ-ийншалгасангомдол	Үүнээс: Эрүүдэншүүхийнчиглэлээршалгасанго мдол	Шийдвэргаргасанү ндэслэл			Эрүүдэншүүхийнчиглэлээршалгасанэр үүгийнхэрэг				
			Эрүүгийнхэрэгүүсгэсэн	Эрүүгийнхэрэгүүсгэхээстат галзсан	Харъяаллындагуушилжүүл сэн	Нийтхэрэг	Яллахдүгнэлгүйлдүүлэхсан ал	Хэрэгсэхгүйболгохсанал	Харъяаллындагуушилжүүл эхсанал	Түдгэлзүүлэхсанал
2007	115	40	8	32		8	6	2		
2008	90	19	2	17		5	4		1	
2009	136	50	6	38	6	7	3	1	1	2
2010	129	22	2	20		2	2			
2011	240	77	7	63	7	10	8		1	1
2012	209	44	3	33	8	3	2	1		
2013	232	19	7	10	2	7	7			
Нийт	1151	271	35	213	23	42	32	4	3	3

1.Хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалт явуулсан эрүүгийн хэргийн шийдвэрлэлтийн судалгаа

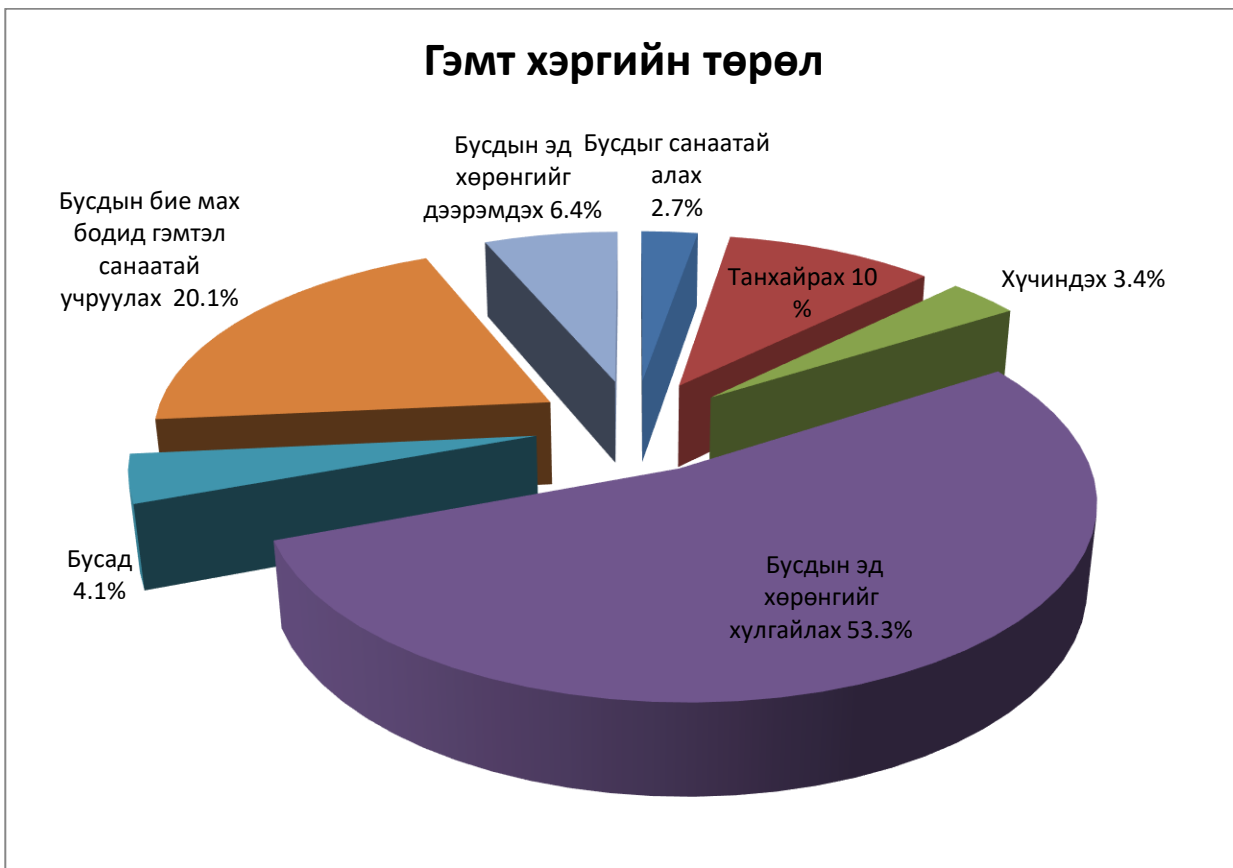
	2007 он	2008 он	2009 он	2010 он	2011 он	2012 он	2013 он
Яллахадүгнэлтгүйдүүлэхсанал	110	112	110	78	111	92	80
Хэрэгсэхгүй болгох санал	76	87	74	63	85	66	79
Харъяаллындагуушилжүүлсэн, өөр дугаартай хэрэгт нэгтгэх, түдгэлзүүлэх санал	60	49	50	54	86	52	53
НИЙТ	246	248	234	195	282	210	212

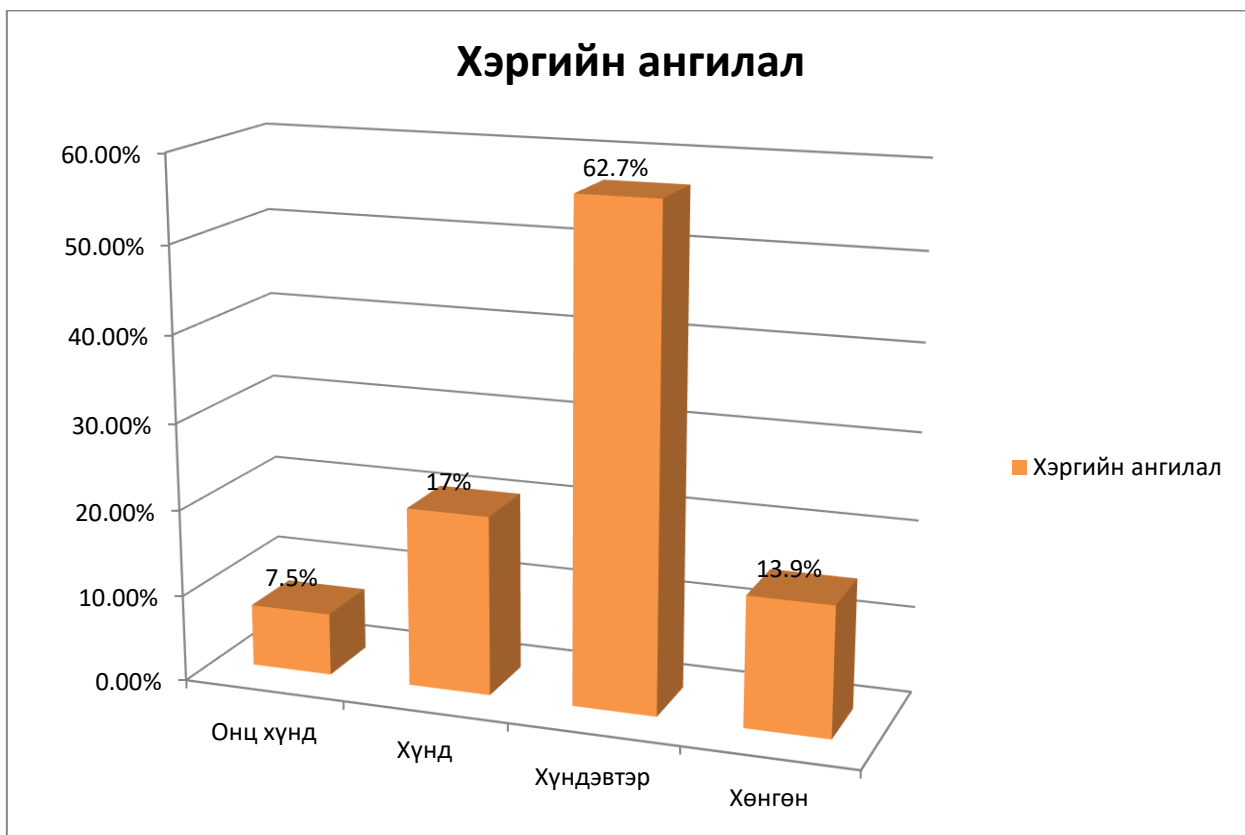
2.Хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалт явуулсан хэргийн төрөл

	2007 он	2008 он	2009 он	2010 он	2011 он	2012 он	2013 он
Шүүнтаслахажиллагааныэсрэггэмтхэрэг	17	12	24	8	38	22	26
Өмчийнэсрэггэмтхэрэг	37	33	32	30	31	23	23
Албантушаалынэсрэггэмтхэрэг	22	3	5	14	19	18	14
Нийгмийнаюулгүйбайдлынэсрэггэмтхэрэг	0	0	28	20	34	9	6
Хүнийамьбиеэрүүлмэндийнэсрэггэмтхэрэг	145	160	135	98	120	166	113
Тээврийнхэрэгсэлийнхөдөлгөнийаюулгүйбайдал, албанжурмынэсрэггэмтхэрэг	22	26	21	24	39	17	21
Захиргааныжурмынэсрэггэмтхэрэг	2	2	2	5	8	-	-
Цэргийнгэмтхэрэг	0	0	0	0	1	0	0
Бусадтөрлийнгэмтхэрэг	23	29	2	11	12	6	9
НИЙТ	268	263	249	210	302	261	212

3.Хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалт явуулсан гэмт хэргийнхолбогдогчийн судалгаа

	2007 он	2008 он	2009 он	2010 он	2011 он	2012 он	2013 он
Шүүгч	9	2	2	3	5	5	4
Прокурор	9	5	3	2	4	5	3
Мөрдөнбайцаагч	15	23	20	9	31	25	23
Хэрэгбүртгэгч	26	18	12	20	20	19	11
Цагдаагийнбайгууллагынажилтан	204	238	208	155	204	147	137
Тагнуулынбайгууллагынажилтан	3	4	8	5	15	6	9
Энгийнхүн	83	79	126	135	124	66	72
нийт	349	369	379	329	403	273	259

МОНГОЛ УЛС ХҮНИЙ ЭРХИЙГ ХАНГАХ, ХАМГААЛАХААР ГАРЫН ҮСЭГ
ЗУРСАН БОЛОН НЭГДЭН ОРСОН ХҮНИЙ ЭРХИЙН ОЛОН УЛСЫН ГЭРЭЭ

1. Төрлөөр устгах гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, тийм гэмт хэрэг үйлдэгчдийг шийтгэх тухай конвенц. (1967.04.05)
2. Арьс үндсээр алагчилах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах тухай олон улсын конвенц. (1969.09.05)
3. Эдийн засаг, нийгэм, соёлын эрхийн тухай олон улсын пакт. (1976.01.03)
4. Эдийн засаг, нийгэм, соёлын эрхийн тухай олон улсын пактын нэмэлт протокол. (2013.05.05)
5. Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пакт. (1976.03.23)
6. Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пактын нэмэлт протокол. (1991.07.16)
7. Дайны гэмт хэрэг болон хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэгт хөөн хэлэлцэх хугацаа үл хэрэглэх тухай конвенц. (1971.11.11)
8. Апартеидын гэмт хэргийг таслан зогсоох, тийм гэмт хэрэг үйлдэгчдийг шийтгэх тухай олон улсын конвенц. (1976.07.18)
9. Эмэгтэйчүүдийг алагчилах бүх хэлбэрийг устгах тухай конвенц. (1981.09.03)
10. Эмэгтэйчүүдийг алагчилах бүх хэлбэрийг устгах тухай конвенцийн 20 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт оруулсан нэмэлт өөрчлөлт. (1997.12.19)
11. Эмэгтэйчүүдийг алагчилах бүх хэлбэрийг устгах тухай конвенцийн нэмэлт протокол. (2002.06.28)
12. Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж, шийтгэхийн эсрэг конвенц. (2002.02.23)
13. Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж, шийтгэхийн эсрэг конвенцийн нэмэлт протокол. (2013.09.24)
14. Спортод апартеид бодлого явуулахын эсрэг олон улсын конвенц. (1988.04.03)
15. Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц. (1990.09.02)
16. Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцийн 43 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт оруулсан нэмэлт өөрчлөлт. (2002.11.18)
17. Хүүхдийг зэвсэгт мөргөлдөөнд оролцуулахын эсрэг Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцид оруулах нэмэлт өөрчлөлт. (2004.11.06)
18. Хүүхдийг худалдах, хүүхдийн биеийг үнэлэх, хүүхдийг садар самуунд сурталчлахын эсрэг Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцид оруулах нэмэлт өөрчлөлт. (2003.07.27)
19. Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцийн Мэдээлэл хүргүүлэх журмын тухай нэмэлт протокол. (2013.10.04)
20. Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пактын Цаазаар авах ялыг халахад чиглэсэн нэмэлт хоёрдугаар протокол. (2012.06.13)
21. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн эрхийн тухай конвенц. (2009.06.13)
22. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн эрхийн тухай конвенцийн нэмэлт протокол. (2009.06.13)
23. Хүчээр алга болгохоос бүх хүнийг хамгаалах тухай олон улсын конвенц. (2007.02.06)